

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943

Första kammaren.

Nr 33.

Tisdagen den 30 november.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 24 och den 27 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 505, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till vissa ersättningar arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.; och

nr 506, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 261—265, första lagutskottets utlåtanden nr 52 och 53 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 71.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 1 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr *Bäcklund* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

*Om stöd och
skydd åt vissa
uppsagda
arrendatorer.*

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **Pehrsson-Bramstorp**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Alfred Anderssons interpellation om stöd och skydd åt vissa uppsagda arrendatorer, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr Alfred Andersson i Bussjö till mig riktat följande fråga:

Kan det förväntas, att herr statsrådet har för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att ge de arrendatorer, som här och var blivit uppsagda till avflyttning, ett lämpligt stöd och skydd?

I motiveringen till interpellationen har interpellanten framhållit bland annat, att ett stort antal arrendatorer vid storgods här i landet blivit uppsagda till avflyttning från de av dem arrenderade gårdarna till nästa den 14 mars. Härigenom komme, enligt vad interpellanten vidare uttalat, arrendatorer i många fall att drivas bort från gårdar, som innehafts på arrende i samma släkt under en lång följd av år.

Genom proposition nr 346 har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag till ändrade bestämmelser om arrende m. m. Enligt detta lagförslag ha arrendatorerna å sådana gårdar, vilka torde åsyftas i interpellationen, under vissa förutsättningar tillförsäkrats rätt till fortsatt arrende vid arrendetidens utgång, s. k. optionsrätt. De nya bestämmelserna äro avsedda att träda i kraft den 1 januari 1944. Enligt övergångsbestämmelser, som fogats till den nya lagstiftningen, skall optionsrätt även tillämpas å arrendeavtal, som slutits före den nya lagstiftningens ikraftträdande, därest vid arrendetidens utgång arrendatorn, eller ock arrendatorn samt före honom någon av hans föräldrar, brukat fastigheten under sammanlagt 10 år. Dessa bestämmelser torde, därest de antagas av riksdagen, medföra att en jordägare icke kan genom att uppsäga en arrendator före lagstiftningens ikraftträdande skilja denne från arrendet, för den händelse arrendatorn vid arrendetidens utgång med stöd av övergångsbestämmelserna förvärvat optionsrätt. Förut berörda övergångsbestämmelser komma alltså att, i de av interpellanten åsyftade fall där arrendatorn under någon längre tid innehaft arrendet och till följd därav kan anses förtjänt att bibehållas vid detsamma, förhindra de skadliga verkningarna av den av interpellanten påtalade tendensen att före lagens ikraftträdande uppsäga arrendeavtal. Med hänsyn härtill har för närvarande icke ansetts påkallat att vidtaga ytterligare lagstiftningsåtgärder på ifrågavarande område.

Herr **Andersson, Alfred**: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation, men samtidigt måste jag säga, att jag nog i viss mån är besviken på detta svar.

Herr statsrådet talar i svaret om en grupp arrendatorer, som vi enligt min

Om stöd och skydd åt vissa uppsagda arrendatorer. (Forts.)

mening i dagens läge ej ha anledning att bekymra oss för; den skyddas genom bestämmelserna i det nya förslaget till allmän arrendelag, som nu behandlas av tredje särskilda utskottet. Vad jag här närmast syftar till är de arrendatorer, som sägas upp under motivering att jordägaren själv skall bruka egendomarna. Denna grupp är till antalet större än jag tidigare antagit.

Jag skall här med några exempel bevisa och belysa, hur läget egentligen är på olika håll. I min hemort finnes ett gods, där tio eller tolv familjejordbrukare med ställen av omkring 20 tunnlands storlek nu äro uppsagda till avflyttning den 14 mars, och motiveringen är att godsägaren själv skall bruka jorden. För inte så länge sedan fick jag brev från en arrendator under ett annat gods; han har också blivit uppsagd till avflyttning den 14 mars, under samma motivering, att godsägaren själv skall bruka jorden. Detta brev lät jag även herr statsrådet ta del av. Det rörde sig i detta fall inte om något litet jordbruk, utan arealen uppgick till 68 hektar. Gården hade brukats av denne arrendator och hans fäder under sammanlagt 72 år. Om jag skall fortsätta att nämna exempel, kan jag peka på godset Duvéke. Detta fall är ju inte någonting nytt för dagen, men det är ganska belysande för varthän det kan gå, om ingenting göres i syfte att hindra dessa uppsägningar.

Vad betyder en uppsägning för dessa jordbrukare, som jag här har talat om? De äro inga ynglingar, utan ha i allmänhet kommit upp i 50-årsåldern, och några äro kanske redan 60 år. Genom uppsägningen berövas de icke endast sin försörjningsmöjlighet inom jordbruket, utan också sin bostad, och vad det kan betyda i dessa bostadsbristens tider förstår nog herr statsrådet lika bra som jag.

Skatteunderlaget i de berörda kommunerna försvagas också, särskilt om dessa äro små, i samma mån som befolkningen uttunnas. Där godsägarna genom uppsägningar fått större arealer under sig, har det nämligen visat sig att deklarationer och erlagda skatter för deras del inte blivit annorlunda än förut. Totala skatteunderlaget i en liten kommun kan på det sättet sjunka i mycket väsentlig grad.

Man kan också befara, att jorden kommer att bli misskött i vissa fall — jag behöver bara erinra om att godset Duvéke ju är anmält för vanhävd — om inga åtgärder vidtagas mot den tendens att uppsäga arrendatorer, som gör sig gällande här och var.

Jag förstår att det kanske inte är så lätt att på lagstiftningens väg komma till rätta med dessa problem, men jag har svårt för att tro, att uppgiften skulle vara olöslig. I min interpellation påpekades en åtgärd, som jag förmenar skulle kunna lösa frågan, nämligen att förbud utfärdas mot sammanslagning av bäriga arrendegårdar till större enheter; jag har således i interpellationen endast avsett denna kategori bäriga arrendegårdar. Kravet på ett sådant förbud kommer att resas här i riksdagen intill dess att frågan blivit löst. Arrendatorerna få icke lämnas åt sitt öde, när de på detta sätt bli utsatta för godsägarnas godtycke. Nästa steg blir ett yrkande om skydd icke endast åt denna grupp av arrendatorer, utan om förbud överhuvud taget mot sammanslagning till större enheter av bäriga jordbruk. Detta blir emellertid en senare fråga; i dag gäller det endast de arrendatorer vid godsen, som synas bli lämnade utan stöd.

Jag har för ögonblicket ingenting att tillägga, utan vill sluta med att än en gång säga till herr statsrådet, att jag är besviken på svaret.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag beklagar att interpellanten är besviken, men jag beklagar samtidigt, att han i sitt anförande har talat om helt andra saker än i interpellationen.

Om stöd och skydd åt vissa uppsagda arrendatorer. (Forts.)

Bland exemplen nämndes en egendom på 68 hektar, och det är riktigt att optionsrätten enligt det framlagda förslaget till ny arrendelag begränsats till gårdar med en maximiareal av 50 hektar. Man kan säga att denna gräns är resultatet av en kompromiss, men interpellanten har ju haft möjlighet att i motion påyrka en högre gräns.

Interpellanten har vidare talat om en helt annan kategori av fastigheter, nämligen sådana som jordägaren avser att själv bruka. Uppsägning i sådana fall är heller inte förbjuden i förslaget till ny arrendelag. Jag kan inte inse, hur man i nuvarande ögonblick skulle kunna föreslå åtgärder, som gå vida utöver den till riksdagens prövning framlagda propositionen, samtidigt med att riksdagen prövar propositionen.

Enligt de övergångsbestämmelser, som fogats till den nya lagstiftningen och som jag omnämnde i interpellationssvaret, kunna jordägarna ej utan vidare uppsäga de arrendatorer, som herr Andersson i Bussjö här talade om, därest avsikten är att lägga ned eller sammanslå egendomarna. Om en sammanslagning ej blir godkänd, är jordägaren skyldig att underhålla och driva dem som självständiga jordbruk antingen i egen regi eller utarrenderade.

Så vitt jag förstår har alltså herr Andersson i Bussjö här talat om helt andra saker än i interpellationen.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Det är ju alldeles riktigt att interpellationen ej specificerar vilka gårdar jag har åsyftat, men jag har naturligtvis i första hand tänkt på gårdar under hundratunnlandsgränsen. Jag har emellertid velat omnämna även större gårdar för att bringa till kammarens kännedom hur läget i dag är på sina håll, även när man kommer över den gränsen. Mitt önskemål hade varit, att herr statsrådet i sitt svar skulle gått något närmare in på förhållandena vid de gårdar, som ligga under hundratunnlandsgränsen. Det kan ju ej vara herr statsrådet obekant, att arrendatorer vid sådana gårdar här och var blivit uppsagda.

Herr statsrådet antydde nu i sin replik, att det nya förslaget till arrendelag skulle kunna ge ett visst skydd även åt dem, som blivit uppsagda under motivering att jordägaren själv skall bruka sina gårdar. Det är någonting nytt för mig. Jag har i tredje särskilda utskottet begärt upplysning om vilka möjligheter som skulle finnas i det fallet, och den sakkunskap vi där förfoga över har givit det beskedet, att om jordägaren själv vill bruka sin egendom, kan det nya förslaget till arrendelag icke ge vederbörande arrendatorer något skydd. Men är det så, som herr statsrådet säger, borde vissa möjligheter finnas även för de tio eller tolv familj jordbrukare, som jag har talat om och som under en lång följd av år ha arrenderat sina gårdar, liksom deras fäder före dem.

Om det alltså är så som herr statsrådet här säger, är jag inte missnöjd med svaret.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Ja, att interpellanten svävar ut och önskar åtgärder långt utöver vad riksdagen skall fatta beslut om vid behandlingen av den nya arrendelagen, framgår ju inte på något sätt av interpellationen. Mitt svar på denna kan alltså inte tolkas så, att man skulle gå utanför vad förslaget till ny arrendelag innebär.

Så mycket är väl dock klart, att om en jordägare själv skall bruka sin jord, får han lov till det, men däremot kan han ej sammanslå eller nedlägga jordbruken såsom sådana under förevändning, att han själv skall bruka dem, utan att det prövas huruvida dessa jordbruk äro bärkraftiga eller ej.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den militära väderlekstjänstens organisation; och

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till bestridande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid Hårsfjärden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 332, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att av statsmedel finge beviljas bidrag till social hemhjälpverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordade grunder;

dels föreskriva, att under kalenderåret 1944 statsbidrag finge utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidanställda hemvårdarinnor;

dels medgiva, att utbildningen av hemvårdarinnor understöddes med statsbidrag på det sätt som departementschefen förordat;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1943/44 från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivet belopp, 425,000 kronor;

dels ock å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor anvisa ett reservationsanslag av 72,500 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att heltidsanställd hemvårdarinna skulle i löneförmåner åtnjuta lön efter ett grundlönebelopp av 1,200 kronor för år jämte dyrtidstillägg efter samma grunder, som gällde för distriktsköterska (för närvarande 19.6 procent), samt förmån av fri bostad eller ersättning för densamma ävensom tre ålderstillägg å vardera 100 kronor. Till deltidanställd hemvårdarinna skulle utgå en minimiersättning av 5 kronor för dag. Statsbidraget skulle utgöra 800 kronor per år för heltidsanställd hemvårdarinna. Om dyrtidstillägget sjönke till hälften av nu utgående belopp skulle statsbidraget sänkas med 50 kronor. Om kristidstillägget försvunne, skulle statsbidraget utgå med 700 kronor per år. Fastställda ålderstillägg skulle helt bestridas av statsmedel i överensstämmelse med gällande regler för statsbidrag till distriktsköterskors avlöning. För deltidanställd hemvårdarinna skulle statsbidraget utgå med 2 kronor per fullgjord arbetsdag, om hon uppbure avlöning för minst 80 arbetsdagar per år. Efter dessa grunder utgående statsbidrag hade dock föreslagits maximerade med hänsyn till folkmängden. Sålunda skulle statsbidraget enligt förslaget ej utgå med högre sammanlagt belopp än beträffande stad 20 kronor för varje påbörjat 100-tal av folkmängden och beträffande annan kommun 40 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommunens folkmängd.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehäft

Ang. statsbidrag till social hemhjälpssverksamhet. (Forts.)

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Sundvik* (I: 329) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Hallberg* (II: 482);

dels en inom första kammaren av herrar *E. O. Wiklund* och *A. Sundvik* väckt motion (I: 331);

dels en inom första kammaren av herr *G. Karlsson* m. fl. väckt motion (I: 344);

dels en inom första kammaren av herr *E. Arrhén* väckt motion (I: 345);

dels en inom andra kammaren av herrar *K. E. Hansson* i Skediga och *C. O. Carlsson* i Bakeröd väckt motion (II: 456);

dels en inom andra kammaren av fru *Hulda Skoglund-Lindblom* väckt motion (II: 464);

dels en inom andra kammaren av fru *Hanna Rydh Munck af Rosenschöld* m. fl. väckt motion (II: 481);

dels ock en inom andra kammaren av fröken *Ebon Andersson* i Stockholm m. fl. väckt motion (II: 483).

I motionen I: 344, av herr *G. Karlsson* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta fastställa lönen för hemvårdarinnor till 1,800 kronor för år jämte tre ålderstillägg om vardera 100 kronor efter tre, sex och nio års tjänst.

I motionen II: 481, av fru *Hanna Rydh Munck af Rosenschöld* m. fl., hade hemställts, 1:o) att riksdagen måtte fastställa den kontanta minimilönen för heltidsanställd hemvårdarinna till 1,500 kronor i grundlön jämte dyrtidstillägg och tre ålderstillägg å 100 kronor efter tre, sex och nio års tjänstgöring; samt 2:o) att riksdagen i konsekvens härmed måtte fastställa statsbidraget för varje heltidsanställd hemvårdarinna till 1,000 kronor med möjlighet till jämkning vid sjunkande dyrtidstillägg.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) i anledning av Kungl. Maj:s förslag och motionerna I: 331 och 344 samt II: 456, 464, 481 och 483 ävensom med avslag å motionerna I: 329 och 345 samt II: 482 medgiva, att av statsmedel finge beviljas bidrag till social hemhjälpssverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder,

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) föreskriva, att under kalenderåret 1944 statsbidrag finge utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidanställda hemvårdarinnor,

b) medgiva, att utbildningen av hemvårdarinnor understöddes med statsbidrag på det sätt som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943,

c) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1943/44 från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivet belopp, 425,000 kronor,

d) till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 72,500 kronor.

Enligt utskottets förslag skulle grundlönebeloppet för heltidsanställd hemvårdarinna bestämmas till 1,500 kronor. Utskottet hade vidare föreslagit, dels att statsbidraget till heltidsanställd hemvårdarinnas avlöning skulle höjas till 1,000 kronor per år och dels att statsbidraget per 100-tal av folkmängden skulle kunna uppgå till 25 kronor i stad och 50 kronor i annan kommun.

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström, Andrén, Heiding, Björkman, Persson* i Skabersjö, *Skoglund, Andersson* i Södergård, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 331 samt II: 456, 464 och 483 ävensom med avslag å motionerna I: 329, 344 och 345 samt II: 481 och 482 medgiva, att av statsmedel finge beviljas bidrag till social hemhjälpverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av reservanterna förordade grunder,

2) med bifall — — — 72,500 kronor.

Reservanternas förslag i fråga om grundlönen för heltidsanställd hemvårdarinna och beträffande statsbidrag till hemvårdarinnornas avlöning överensstämde med det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Statsutskottet har vid behandlingen av Kungl. Maj:ts föreliggande proposition om statsbidrag till social hemhjälpverksamhet i huvudsak tillstyrkt propositionens förslag i ämnet.

Meningarna ha dock gått isär när det gäller att fastställa grundlönen för hemvårdarinnorna. Kungl. Maj:t har i propositionen upptagit detta belopp till 1,200 kronor om året. Dessutom har föreslagits fri bostad eller ersättning för densamma samt tre ålderstillägg å vardera 100 kronor. Vidare skall hemvårdarinnan ha fri telefon, ersättning för resekostnader i tjänsten, vissa semesterförmåner samt ersättning och avlöning under sjukdom. Slutligen skall också pensionsfrågan ordnas. Inom utskottet ha delade meningar rått endast i fråga om grundlönen, under det att de övriga detaljerna i förslaget lämnats utan erinran. Statsutskottets majoritet har sålunda förordat, att grundlönen skall höjas till 1,500 kronor, vilket med nuvarande indexläge betyder en begynnelselöna av 1,794 kronor och en slutlöna av 2,153 kronor.

Häremot kan erinras, att såväl statskontoret som medicinalstyrelsen enligt de tillgängliga remissyttrandena har förordat en grundlöna av 1,200 kronor. Ett flertal av landstingens förvaltningsutskott har i sina yttranden framhållit, att lönen ej bör sättas så högt att den alltför avsevärt kommer att skilja sig från vad som utgår i ersättning till den husliga arbetskraften. Departementschefen och Kungl. Maj:t ha också satt lönen till 1,200 kronor, och vi som stå för reservationen ha ansett oss böra följa Kungl. Maj:ts förslag. På grund av de i ärendet förebragta remissyttrandena och övriga omständigheter ha vi blivit övertygade om att detta belopp måste anses väl avvägt.

Främsta orsaken till att vi ej ha vågat gå utöver Kungl. Maj:ts förslag är måhända den, att remissyttrandena ganska tydligt visa, att en höjning kan leda till en viss spänning mellan olika grupper av löntagare. Om exempelvis sjuksköterskor, barnmorskor och biträden vid av landstingen drivna sjukhus finna, att en grupp befattningshavare som dessa hemvårdarinnor med betydligt mindre kostsam och krävande utbildning får så stor begynnelselöna och sådana förmåner i övrigt, kan det befaras att man från dessa håll skall resa krav på att flyttas ett pinnhål högre upp på löneskalan. Hembiträderna kunna också finna anledning att ställa krav på högre löner. En höjning av hemvårdarinnornas löner får alltså verkningar åt två håll. Vi, som arbeta i landstingen, veta hur svårt det är att där kunna balansera så att man kommer fram till en rättvis avvägning av lönerna för olika grupper. Varje förändring av löneställningen i fråga om en grupp påverkar genast vissa andra, så att de vilja ha ett motsvarande tillägg. Vi reservanter ha därför inte vågat gå med

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)
 på en högre lönesättning, i synnerhet som vi haft anledning tro att Kungl. Maj:ts förslag ur andra synpunkter är lämpligt och väl avvägt.

Man kan också åberopa lönerna i vissa län, där denna hemhjälpverksamhet redan prövats och kommit i gång. I Jönköpings län är grundlönen för hemvårdarinna exempelvis 800 kronor med 19 procents tillägg och två kronor i matpengar de dagar hon inte är i tjänst. Departementschefen förutsätter, att hemvårdarinnan i regel får fri kost, då hon tjänstgör, och så kommer antagligen också att bli fallet.

Det är en ny social hjälpverksamhetsform man här står i begrepp att föra ut i verkligheten. Då den ännu befinner sig på försöksstadiet, synes det vara lämpligt att ej gå för hastigt fram i fråga om avlöningsförmånerna. För den skull bör man följa den väg, som anvisats av departementschefen och Kungl. Maj:t. Glömmas bör ej heller, att vi varit ense om att det nu rådande pris- och lönestoppet bör äga bestånd, och man får inte alldeles tappa ur minnet den förpliktelse vi alla ha även i det avseendet.

Utskottet har åberopat befolkningsutredningens förslag, men hur har denna kommit fram till sina siffror? Jag vågar påstå, att utredningens förslag har tillkommit på måfå, utan den ingående prövning och jämförelse med andra grupper, som vi i statsutskottet ha fått lov att vänja oss vid. Man bör vara ytterst försiktig med att frångå regeln att ställa avlöningsförmånerna för olika grupper i en sådan relation, att icke spänning mellan olika grupper uppstår.

Herr talman! På grund av vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. afgivna reservationen.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Statsutskottet är enigt om att med tillfredsställelse hälsa Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag till denna verksamhet, som är till så stor välsignelse för enskilda familjer när husmodern på grund av sjukdom eller andra besvärligheter behöver hjälp.

Vad som skiljer utskottets förslag från reservanternas är, såsom statsutskottets ärade ordförande här sade, frågan om lönevillkoren. Majoriteten har ansett den i propositionen föreslagna lönen av 1,200 kronor vara alldeles för låg. Vederbörande departementschef har för övrigt, som han uttrycker det, med tvekan tillstyrkt denna lön, å vilken skulle utgå ett dyrtidstillägg av 19.6 procent. Befolkningsutredningen, som man väl får förutsätta har ägnat spörsmålet stor uppmärksamhet, föreslog en fast lön, alltså utan kristidstillägg, av 1,800 kronor, och detta yrkande har även framställts av flera motionärer. I samtliga förslag räknas med fri bostad om ett rum med kökvrå.

Utskottsmajoriteten har stannat för en fast lön av 1,500 kronor, vartill kommer dyrtidstillägg i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Detta motsvarar i total lön ungefär vad befolkningsutredningen föreslagit, men med den högst väsentliga skillnaden att lönen, om index faller, ej kommer i kollision med vare sig barnmorskornas eller distriktssköterskornas löner. Den oro, som statsutskottets ärade ordförande uttalade på denna punkt, kan alltså hänföras till befolkningsutredningens förslag om en fast lön av 1,800 kronor, men träffar däremot ej utskottets förslag. Faran har där eliminerats genom förslaget om en grundlön av 1,500 kronor jämte dyrtidstillägg.

Med tanke på att hemvårdarinnorna få gå från det ena hemmet till det andra och överallt vara i husmoderns ställe och heller inte få vara rädda för att utföra de grövsta sysslor, måste en lön av 1,200 kronor anses vara för låg. De måste också i regel kosta på sig utbildningskurser, och det är synnerligen betydelsefullt, att man här får fram lämpligt folk, eljest kan hela verksamheten äventyras.

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

Med anledning av statsutskottets ärade ordförandes anförande beträffande lönerna för hemvårdarinnor ber jag att få citera vad befolkningsutredningen säger på denna punkt: »Ett mycket stort antal av hemvårdarinnorna avlönas för närvarande enligt Uppsala hemskolas anställningskontrakt. Begynnelselönen enligt detta utgör i runt tal 1,500 kronor, vartill kommer fri bostad med möbler, värme och lyse samt tvätt. Den totala begynnelönen torde alltså kunna i medeltal värderas till 2,100 kronor. Under nu rådande kristid utgår på de flesta håll ett dyrtidstillägg om 15—25 % på den kontanta lönen. Den faktiska löneinkomsten för hemvårdarinnor, som avlönas enligt ifrågasvarande kontrakt, kan sålunda i medeltal angivas till runt 2,400 kronor.» Därefter fortsätter utredningen: »De kommunalt anställda hemvårdarinnorna hava i allmänhet högre avlöning. Uppgifter, som inhämtats från ett tiotal medelstora städer, utvisa sålunda begynnelöner varierande mellan lägst 2,495 och högst 3,947 kronor. Medeltalet för dessa städer ligger vid ungefär 3,000 kronor, inberäknat dyrtidstillägg och naturaförmåner.» Jag ber att få nämna dessa siffror för att man skall få den rätta belysningen på detta spörsmål.

Enligt samtliga förslag skall hemvårdarinnan äga rätt till fri kost i de hem i vilka hon hjälper till, men är icke denna rätt ofta illusorisk? Erfarenheterna från de orter, där denna verksamhet varit i gång under flera år, tyda på att hon måste hålla ett visst mått av hushåll även hemma hos sig. Detta är inte av den anledningen, att den mat hon lagar i hemmen skulle vara för enkel, utan därför att det ofta är så ont om både pengar och mat i de hem hon besöker, att hon inte nämns taga av den. Jag har haft tillfälle att på rätt nära håll följa denna verksamhet och vet hur det går till. Jag vet, att hemvårdarinnan ofta äter både frukost och kvällsvard hemma hos sig. Tag t. ex. ett par åldriga makar, som söka klara sig utan fattigvård på sin ålderdomspension. Så sjuknar hustrun helt hastigt. Där är det nog ont om både slantar och mat, och man förstår, att en hemvårdarinna finner det svårt att taga av de smulor som finnas. Jag är övertygad om att vi skulle handla på samma sätt litet var av oss.

Reservanterna hänvisa i detta sammanhang till förhållandena i Jönköpings län, men då är att märka, att man där är ovanligt frikostig, när det gäller bostäder. Där tillhandahållas hemvårdarinnorna praktiskt taget allt. Så är ju inte förhållandet enligt statsutskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Som statsutskottets ärade ordförande sade, betalas dessutom hemvårdarinnan två kronor i kostpengar för varje dag hon inte tjänstgör. Någon sådan förmån finns inte heller enligt det föreliggande förslaget. Räknar man samman alla dessa förmåner blir nog skillnaden inte så stor som siffrorna ange.

Till slut ber jag, herr talman, att få fästa uppmärksamheten på att utskottsmajoritetens förslag i jämförelse med reservanternas förslag medger ett högre statsbidrag, nämligen 1,000 kronor per fast anställd hemvårdarinna. Vi ha ansett, att landsbygden dels skall få ha kvar duktigt folk genom att denna högre lön stipuleras, dels att staten här skall ge ett ordentligt handtag. Det är mer än förvånande att representanterna för landsbygden sätta sig emot detta förslag. Jag tror emellertid, att landsbygdens speciella representanter vid närmare eftertanke skola finna, att det är just landsbygden, som utskottet här närmast tänker på.

Jag ber, herr talman, att få med dessa ord yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Bäckström**: Herr talman! Då jag vid behandlingen av detta ärende ej kunnat följa utskottsmajoriteten, ber jag att få ange skälen därtill.

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

Jag utgår från, liksom tidigare vår ärade ordförande i statsutskottet gjort, att ett beslut i enlighet med majoritetens förslag skulle medföra svårigheter att erhålla hembiträden. Den siste talaren, herr Iwar Anderson, utgick från de lönevillkor, som befolkningsutredningen angivit för dem som så att säga fått sin kompetens vid Uppsala hemskola. Jag måste säga, att jag inte förstår hur detta kan hålla streck. I min kommun har Rödakorskretsen anställt en hemvårdarinna, som är utbildad i Uppsala hemskola, en utbildning som tagit minst ett och ett halvt år. Hon har en lön av 75 kronor i månaden. Hemskolan i Uppsala har ju ett grundkontrakt, enligt vilket flertalet hemvårdarinnor anställs. Till dessa 75 kronor i månaden har hon dyrtidstillägg, vilket gör sammanlagt 90 kronor i månaden. Hennes årslön blir således 1,080 kronor. Hon har dessutom fri möblerad bostad, fritt lyse och fri värme, fri sjukkaspenning, vilken utgör 8 kronor 70 öre i månaden, fri cykel samt kostpengar med 2 kronor om dagen de dagar hon inte är i arbete. Om man räknar samman allt detta, tror jag, att man kommer betydligt under den summa, som är föreslagen i reservationen eller i Kungl. Maj:ts förslag, ty 1,200 kronor plus dyrtidstillägg blir cirka 1,435 kronor om året.

Beträffande utbildningen för dessa hemvårdarinnor föreligger ju en väsentlig skillnad mellan befolkningsutredningens förslag, som departementschefen anfört i propositionen. Departementschefen förutsätter bl. a.: »För personer med långvarig, väl vitsordad praktisk tjänstgöring torde dispens böra kunna givas även från genomgång av ifrågasatt 2-månaderskurs.» Utskottet har kan man säga gjort en ytterligare uppmjukning, när det säger: »Men även i övrigt bör tillsynsmyndigheten enligt utskottets mening vara oförhindrad att tillerkänna hemvårdarinnekompetens åt sökande, vilka visserligen ej genomgått 2-månaderskursen men vilkas kunskaper och praktiska färdigheter dokumenterats på ett sätt som väl motsvarar vitsord från sådan kurs.» Jag förmenar, att dessa kompetensvillkor bli för dem som äro vana vid arbete på landsbygden tämligen enkla att uppfylla. Kostnaderna för att bli antagen till hemvårdarinna bli således inte så stora. Under sådana förhållanden kan man väl ifrågasätta, om det är klokt att i denna kristid stanna vid det förslag, som är framlagt av utskottsmajoriteten. Detta innebär ju en lön av 1,800 kronor. Jag anser, att man tillvidare borde stanna vid Kungl. Maj:ts förslag och pröva detta. Det är väl allmänt känt i denna kammare vilka svårigheter som anmält sig under en följd av år att erhålla hembiträden i landsbygds- och jordbrukarhem. Om utskottsmajoritetens förslag skulle vinna bifall, bli svårigheterna att erhålla den kvinnliga arbetshjälp, som är så välbehövlig i lantbrukshemmen, stora; säkerligen kommer det att bli ännu svårare då jämförelse kommer att göras mellan deras lönesättning och hemvårdarinnornas. Jag måste i detta sammanhang citera en talare i vårt hushållningssällskap, som, då denna fråga om den kvinnliga arbetshjälpen på landsbygden häromdagen diskuterades, sade, att liksom en magnet drar vår kvinnliga arbetskraft från landsbygden till städer och större samhällen. Detta är alldeles riktigt, det har erfarenheten visat.

Klokheten borde därför bjuda oss att stanna vid det förslag, som är framlagt av Kungl. Maj:t och som sammanfaller med reservationen, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Heiding: Herr talman! Den sociala hemhjälp, som med denna frågas avgörande blir en verklighet, kommer att hälsas med glädje och tillfredsställelse på alla håll i landet. Detta är ju endast en början, och det antal av 500 hemvårdarinnor, som nu föreslås i den kungl. propositionen, kan icke räcka långt. Det är i alla fall en god början, och om organisationen ute i landet lägges

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

upp på ett rätt sätt redan från början, är det lätt att utöka och förbättra densamma.

Med den svårighet som nu förefinnes att skaffa hjälp i hemmen, i all synnerhet vid sjukdom och vid husmoderns många gånger nödvändiga bortovaro från hemmet, komma dessa hemvårdarinnor att fylla ett stort behov. Särskilt på landsbygden är denna hjälpform påkallad, men det är givetvis många även i städer och samhällen, som äro i behov av hjälp.

Alla äro således ense om att Kungl. Maj:ts förslag i princip skall godtagas, och utskottet har även i sitt utlåtande understrukit vad departementschefen framhållit om hemhjälps betydelse för hemmet och familjen. Det är endast på en punkt som meningarna äro delade, och det gäller avlöningen till hemvårdarinnorna. Kungl. Maj:t har föreslagit en grundlön av 1,200 kronor plus dyrtidstillägg, som för närvarande uppgår till 19.6 procent eller 240 kronor. Dessutom tillkommer fri bostad med värme, lyse och telefon, som kan uppskattas till 600 kronor. Hemvårdarinnorna kunna även räkna med fri kost under de dagar de arbeta i hemmen, och detta kan beräknas till 300 kronor. Tillsammans skulle således begynnelselönen komma att uppgå till 2,340 kronor. Tre ålderstillägg tillkomma senare efter tre, sex och nio års tjänstgöring. Hemvårdarinnornas pensionsfråga kommer även att ordnas, vilket inger en trygghet för framtiden.

Utskottets majoritet har avvikit från Kungl. Maj:ts förslag och föreslagit, att grundlönen skall höjas från 1,200 kronor till 1,500 kronor. Av de inkomna yttrandena över befolkningsutredningens förslag, där lönen föreslagits till 1,800 kronor utan dyrtidstillägg, framgår, att det stora flertalet ansett denna föreslagna lön alldeles för hög. Om grundlönen sättes till 1,500 kronor plus dyrtidstillägg, kommer begynnelselönen enligt utskottets förslag att uppgå till 1,794 kronor, eller ungefär detsamma som föreslagits av befolkningsutredningen.

Med den utbildning, som föreslagits för hemvårdarinnor, bör den av Kungl. Maj:t och reservanterna föreslagna lönen anses vara skälig. Det är ju även tänkt att dugliga hembiträden utan genomgående av den föreslagna kursen skola kunna antagas till hemvårdarinnor. Någon jämförelse med lönerna för distriktssköterskor och barnmorskor kan härvidlag aldrig komma i fråga. Deras utbildningstid uppgår till flera år.

De från hemsysterskolorna utgående eleverna erhålla en grundlön av 900 kronor, till vilken bör läggas dels värdet av fri kost, beräknat till 600 kronor, dels ock ett belopp av 300 kronor, motsvarande i allmänhet utgående dyrtidstillägg. Således lägre löneförmåner än de Kungl. Maj:t föreslagit skola utgå till hemvårdarinnorna.

Det kan icke vara anledning att redan från början bestämma alltför höga löneförmåner. Man får härvidlag tänka på landstingens och kommunernas utgifter. Bliva dessa alltför betungande, kommer denna välbehövlige hjälpform att redan från början hållas inom en begränsad ram. Önskemålet är i stället en fortgående utveckling till allt större antal hemvårdarinnor. Som jag förut framhållit är 500 vårdarinnor ett så ringa antal, att det fort nog behöver utökas. Det tiodubbla antalet kanske kunde tänkas fylla behovet. Man får beakta, att det är hela landets, både städernas och landsbygdens, behov som skall tillgodoses.

Enligt utskottets förslag skola statsbidragen höjas från 800 kronor till 1,000 kronor till heltidsanställd hemvårdarinnas avlöning. Men har utskottet tänkt på landstingens och kommunernas utgifter, vilka komma att stiga i proportion till den föreslagna högre avlöningen?

I en Norrlandskommun ha redan elva hemvårdarinnor anstälts. De ha 70

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

kronor i månaden och 2 kronor per arbetsdag, men de ha icke fri bostad eller hyresersättning. Som här framhållits ha hemvårdarinnorna i Jönköpings län endast 800 kronor plus 2 kronor i kostpengar de dagar de ej äro i arbete, men det finns ändå trettiofem hemvårdarinnor i detta län. Det har där inte varit någon svårighet att få hemvårdarinnor. Jag anser således, att Kungl. Maj:ts förslag ligger betydligt över vad som är gällande på de orter, där denna hjälpform redan införts.

Herr Anderson i Arboga, som talade för utskottets förslag, åberopade den kungl. propositionen på sid. 12, där det står, att begynnelselönen för elever, som gått igenom Uppsala hemskola, är 1,500 kronor, men herr Andersson har då inte uppmärksammat, att i denna summa även ingår det beräknade värdet av fri kost. Statskontoret, som yttrat sig över utredningens betänkande, har på denna punkt anfört följande: »Såvitt ämbetsverket kan finna, har utredningen vid bestämmandet av lönebeloppet utgått från den i Uppsala hemsystemskolas kontrakt fastställda lönen, 900 kronor för år, och till denna lagt dels värdet av fri kost, beräknat till 600 kronor, dels och ett belopp av 300 kronor, motsvarande i allmänhet utgående dyrtidstillägg.» I den omtalade lönen 1,500 kronor ingå således 900 kronor plus värdet av fri kost, beräknat till 600 kronor. Begynnelselönen är följaktligen icke så hög som herr Anderson velat göra gällande.

Herr Anderson framhöll även, att det icke vore någon fara att komma i kontakt med lönerna för sköterskor, barnmorskor m. fl. Jag anser emellertid, att man nu kommer alltför nära dessa löner. Det kan vara mindre välbetänkt att redan från början pressa upp lönerna för hemvårdarinnorna alltför högt. Man bör se tiden an och för närvarande icke fastställa begynnelselönen högre än Kungl. Maj:t föreslagit. Det vore icke lyckligt om man skulle begränsa utvecklingen på detta viktiga arbetsfält. Jag tror att det är nödvändigt, att det anställts många flera hemvårdarinnor än vad som föreslagits i den kungl. propositionen. Om icke denna utveckling skall hämmas redan från början, är det bäst att man går den försiktiga vägen och följer vad Kungl. Maj:t och reservanterna föreslagit.

Herr talman, jag ber, att med vad jag här anfört få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Tillsammans med tio andra ledamöter i denna kammare har jag väckt en motion, i vilken yrkas, att lönen för hemvårdarinnor skall fastställas till 1,800 kronor per år, alltså detsamma som befolkningsutredningen föreslagit. I anledning av denna motion ber jag att få säga några ord.

Innan jag går in på en del detaljer rörande lönesättningen, vill jag emellertid påpeka ett förhållande, som synes bli alltmera påtagligt, nämligen det förhållandet att när staten fastställer löner, till vilka kommuner och landsting i något avseende bidraga, lönesättningen blir så låg, att den inte motsvarar behovet och kravet i det verkliga livet. Jag nämner t. ex. distriktssköterskornas lön. Jag kan även i viss omfattning åberopa tandläkarnas lön i folktandvården. Denna omständighet accentueras genom Kungl. Maj:ts förslag i fråga om lönesättningen för hemvårdarinnor, och detta finner jag olyckligt, därför att genomförandet i det praktiska livet av betydelsefulla reformer på det socialhygieniska området i hög grad därigenom försvåras. Det medför även att kommuner och landsting få skjuta till medel till dessa löner, och det uppstår till och med i ganska många fall irriterande inbördes konkurrens om dessa befattningshavare.

I nu föreliggande fråga är man på väg att följa denna linje, som icke är till

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

gagn för någon. Jag finner det nödvändigt, att det fastställs en lön för dessa hemvårdarinnor, som i någon mån garanterar, att denna reform blir något annat än blott en vacker sak på papperet. Jag har helt andra utgångspunkter vid bedömandet av denna fråga än talesmännen för utskottsminoriteten. Jag vill till att börja med erinra om vad som står att läsa i Kungl. Maj:ts proposition, en enligt min mening ganska anmärkningsvärd sak, där departementschefen säger, att han endast med tvekan kan förorda det föreslagna grundlönebeloppet. Jag skall icke ge mig till att uttolka vad som kan ligga bakom detta uttalande. Måhända skulle man kunna uttyda detta »med tvekan» till »härtill är jag nödd och tvungen». Jag vill endast taga detta uttalande som intäkt för att departementschefen känt sig en smula osäker, när det gällt lönesättningen för hemvårdarinnorna. Jag skulle tro, att han kanske helst hade velat följa befolkningsutredningens förslag för att vara viss om att denna reform blir till verklig nytta.

Det är emellertid tydligt, att såväl Kungl. Maj:t som utskottsminoriteten tagit ganska starkt intryck av de erinringar som gjorts mot de högre lönerna, vilket ju också tydligt framgått av de anföranden, som hållits av utskottets ordförande och andra ledamöter, som tillhöra minoriteten. Man har sålunda ansett att en begynnelselönen på i runt tal 1,800 kronor blir för hög i förhållande till den lön, som betalas till hembiträden. Herr Bäckström var inne på detta kapitel, och han åberopade till och med en talesman i sitt hushållningssällskap, vilken liksom han själv ansåg, att det skulle bli ytterligt svårt att erhålla hembiträden, om lönen sättes till vad utskottsmajoriteten förordar. Jag har härvidlag en helt annan uppfattning, ty sätter man lönen på en rimlig nivå, och jag vill påstå, att den är rimlig efter de linjer utskottsmajoriteten förordar, har man åtminstone någon garanti för att man skall få folk, som bor på landsbygden, framåtsträvande, ambitiösa unga kvinnor, att stanna på landsbygden och sysselsätta sig med denna hjälpverksamhet. Den magnetiska dragningskraft, som städerna ha på landsbygdens kvinnor, kan man inte få att upphöra genom att hålla lönerna nere eller med enbart deklamationer, utan man får i stället se till att man kan konkurrera med städerna och vad de ge. Jag har verkligen hört, att man på den skånska landsbygden betalar hembiträden med 100 kronor i månaden och fri kost, och är man inne på denna väg, måste var och en som vill göra allvar av denna sak följa utskottsmajoriteten och dess förslag, som innebär en lön av i runt tal 1,800 kronor.

Det har även erinrats om att hemvårdarinnornas lön icke skulle få sättas på samma nivå som lönen för distriktssköterskor och barnmorskor. Det skulle bli en alltför stor spänning, säger statsutskottets ordförande, mellan de olika befattningshavarna, om man ginge på utskottsmajoritetens linje. Herr Andersson i Arboga har redan givit besked på denna punkt, och jag vill endast framhålla, att man vid dessa jämförelser oftast använder de siffror, som finnas angivna i statsbidragskungörelsen och de minimilöner som där angivas, men som redan framhållits ha landstingen i de flesta fall fått skjuta till medel och på vissa områden ganska väsentliga belopp. Så är t. ex. fallet när det gäller distriktssköterskorna. Distriktssköterskornas minimilön är 2,100 kronor, men inlett landsting betalar lägre begynnelselönen än 2,280 kronor, och enligt uppgifter från landstingsförbundet är en distriktssköterskas lön i genomsnitt 2,727 kronor. Det är det verkliga förhållandet. Dessa siffror visa således, att denna spänning mellan befattningshavarna icke är så stor som man vill göra gällande.

Man har vidare utgått från, vilket för övrigt finns utskrivet i utskottsminoritetens motivering för sitt ståndpunktstagande, att hemvårdarinnorna skola ha fri kost. Vi ha i vår motion framhållit, att denna kalkylering icke är hållbar. Vi utgå från att det här gäller att hjälpa i främsta rummet de fattigaste

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

hemmen på den svenska landsbygden, något som alla torde vara ense om. Ja, det är nästan skamligt att behöva säga det, men av dessa hem är det helt visst tusental som inte skulle våga anlita en hemvårdarinna, om de visste med sig att de skulle vara tvungna att ge henne mat. Men så är det, mina herrar, ute i skogsbygderna och ödebygderna. Kalkylerar man med detta är man alltså inne på en oriktig väg, och det tycker jag att utskottsminoriteten här är. Jag fick för övrigt nyss en upplysning om att till och med i det feta Skåne, där man annars brukar ha gott om mat, har en hemvårdarinna under hela året fått hel kost endast under 90 dagar och halv kost — d. v. s. middagar — under 60 arbetsdagar, då hon varit ute i tjänst. Jag vågar säga, och i vart fall säger jag det för den landsända som jag själv representerar, att en hemvårdarinna icke kan räkna med att i de mest avlägsna bygderna få kost i större utsträckning än så. Detta gör att kammaren, om den verkligen vill att denna reform skall leda till någonting i verkligheten, måste gå på utskottsmajoritetens linje. Vår motion skiljer sig i det hänseendet icke från vad utskottsmajoriteten har kommit till.

Jag ber, herr talman, att få vädja till kammarens ledamöter att här se till att vi verkligen kunna skapa fram denna i allra högsta grad nödvändiga hjälp, framför allt för den svenska landsbygdens fattiga hem, och att därför bestämma lönerna på ett sådant sätt, att vi få åtminstone någon garanti för att det verkligen blir en hjälp. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

I herr Gustaf Karlssons yttrande instämde herrar *Karl Andersson, Johan Nilsson* i Malmö, *Robert Berg, Heüman, Elmgren, Franzon, Karl Johan Olsson, Mattsson, Karl August Johanson* och *Bäcklund* samt fru *Sjöström-Bengtsson*.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att deltaga i diskussionen om hemvårdarinnornas löner; på den punkten yrkar jag bifall till utskottets förslag. Men det är en passus i propositionen och i utskottsutlåtandet, som jag anser böra bli föremål för någon diskussion, eftersom den saken inte på något sätt påtalats i den föregående debatten, nämligen den passus som uttalar, att »statsbidrag till den sociala hemhjälpens tills vidare i första hand bör komma *landsbygden* till godo».

Jag antar — åtminstone har jag fått den upplysningen från utskottshåll — att man här med landsbygden menar landskommunerna; det är alltså inte den här uppdelningen mellan Stockholms stad och landsbygden, som det är fråga om — hade så varit fallet skulle jag inte ha begärt ordet. Säkerligen vilar denna uppdelning i förslaget på den utgångspunkten, att landskommunerna i allmänhet äro mera skattetyngda än städerna och därför i större behov av statsbidrag för denna verksamhet. Och vore det så, att detta vore en generell och undantagslös regel, skulle jag heller inte ha sagt någonting om detta förslag. Men nu förhåller det sig i verkligheten så, att det finns stadskommuner, särskilt uppe i mina bygder och i övre Norrland i allmänhet, som ha ända upp till tre gånger så stor skattebelastning som vissa landskommuner i södra och mellersta Sverige. Från den utgångspunkten måste jag göra gällande, att denna regel om statsbidrags utdelande i mina ögon verkar orättvis.

Jag skall ta ett exempel. Det finns två landskommuner här nere, som i samlad skattebelastning per kommun enligt »Årsbok för Sveriges kommuner 1943» redovisa 5.63 per skattekrone. I mina bygder finns det en stadskommun som, sedan avdrag skett för skatteutjämningen, i årsboken för 1943 redovisar en nettobelastning av 17.55 — alltså en ungefär tre gånger så hög skattebelastning som i de landskommuner jag nyss nämnde. Jag måste säga att om man

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

utgår från detta exempel, som jag gärna erkänner är tillspetsat, blir den uppställda regeln orimlig efter mitt sätt att se på saken.

Man säger alltså, att i första hand skall detta anslag till den sociala hemhjälpn komma *landsbygden* till godo. Jag hörde nyss av en utskottsmedlem, att detta skulle tolkas på det sättet, att *denna gång*, då det endast är fråga om 500 hemvårdarinnor, skulle städerna inte på något sätt komma i fråga, men däremot kan det tänkas, att detta senare kan bli fallet. Jag har ju velat tolka uttalandet på ett annat sätt, nämligen så att man även denna gång skulle kunna ge statsbidrag till en del synnerligen skattetyngda stadskommuner och att man alltså skulle få tolka uttrycket i första hand på det sättet. När nu en utskottsmedlem, som jag talat med, gör gällande att denna gång får inte någon stadskommun — den må vara hur skattetyngd som helst — komma i fråga vid dessa anslags utdelande, måste jag påstå, att en sådan tolkning av bestämmelsen är orimlig. Det skulle vara intressant att också i denna debatt få höra av någon av utskottets ledamöter, hur bestämmelsen egentligen skall tolkas. Jag tycker att en stadskommun, som har en nettoskattebelastning på 17.55, när det gäller statsbidrag för denna sociala verksamhet, borde gå före en landskommun, som har en så låg uttaxering som 5.63.

Jag hoppas nu, att den tolkning, som jag för min del givit uttryck åt, är den riktiga. Jag har i övrigt ingenting att tillägga, och jag yrkar bifall till utskottets förslag. Jag kan naturligen inte framställa något yrkande om ändring på den punkt, som jag här berört, men jag uttalar likväl den förhoppningen, att det skrivsätt, som användes, skall kunna uttolkas så, att även mycket hårt skattetyngda stadskommuner kunna få komma i fråga, när det gäller statsbidrag för denna verksamhet.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Det råder glädjande nog ingen tvist om innebörden i det förslag som vi nu ha att behandla. Från alla håll uttalar man sin tillfredsställelse över detta initiativ, som gör det möjligt för bygderna att få frågan om den sociala hemhjälpn tillfredsställd löst.

Här råder emellertid någon tvist angående den lön, som hemvårdarinnorna skola få för sitt arbete. Det har anförts från reservanternas sida, att det är önskvärt att man från början försöker hålla lönerna nere vid en nivå, som inte onödigtvis ökar spänningen i förhållande till den allmänna arbetsmarknaden i vad den omfattar hembiträden till lantbrukarhem o. d. och inte heller försvårar möjligheterna att rekrytera vissa allmänna anstalter — någon spänning mellan dessa båda intressen och det intresse man här skall tillgodose får inte uppstå. Detta är en riktig synpunkt. Men jag tror att det är lika önskvärt att man redan från början ger den kår, som det här är fråga om, en sådan ställning, att inte någon känsla av mindervärdighet kan komma att vidlåda befattningarna. Rent psykologiska skäl tala sålunda enligt min mening för att man inte stannar vid en lönesättning, som redan från början kan verka deklaserande på den kår, som det nu är fråga om att nyskapa.

Till detta komma emellertid vissa praktiska synpunkter som äro av sådan vikt, åtminstone för mig, att jag för min del kommer att ansluta mig till utskottsmajoritetens förslag. Jag tror att det kommer att möta mycket stora svårigheter att få hemvårdarinnökären rekryterad för den lön, som Kungl. Maj:t har föreslagit och som utskottsminoriteten anslutit sig till. Och om det inte går att få hemvårdarinnor för denna lön, så blir resultatet bara det att kommunen får besluta om den lönefyllnad, som är nödvändig för att få platserna besatta. Det finns, som åtminstone alla landstingsmän i kammaren torde känna till, vissa skolexempel som man kan anföra som bevis för ett sådant antagande. Jag erinrar exempelvis om utvecklingen beträffande barnmorskelönerna. Sedan

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

barnmorskornas löner blivit fastställda dröjde det inte många år förrän landstingen nödgades betala en i vissa avseenden rätt betydande lönefyllnad för att överhuvud taget få barnmorskekåren rekryterad. Icke förrän på den allra senaste tiden har ju genom beslut av riksdagen nödvändigheten för landstingen att betala lönefyllnad undanröjts. Jag är rädd för att det kommer att gå på precis samma sätt i detta fall. Man får inga hemvårdarinnor för den lön, på vilken statsbidraget beräknas, och resultatet blir som sagt att det blir kommunerna som få vidkännas opåräknade kostnader om den sociala hemhjälpen över huvud skall kunna träda i verksamhet.

Herr talman! Både av psykologiska skäl, som jag tror att man i detta hänseende inte får underskatta, och av de praktiska skäl, som jag här anfört, har jag för min del funnit anledning att ansluta mig till den mening, som utskottsmajoriteten förfäktar. Jag ber sålunda att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Larsson, Sam.*

Herr **Ericson, Frans:** Herr talman! Jag är i mångt och mycket förekommen av den senaste ärade talaren, men jag vill dock betona, att det förslag som nu ligger på kammarens bord hälsas med stor tillfredsställelse speciellt på landsbygden. Det är många primärkommuner, som redan tidigare beslutat ordna hemvårdarinnerverksamhet, som det numera heter — hemsysterverksamhet ha vi kallat den hittills. Likaså ha många landsting lämnat kommuner ekonomiska bidrag och dragit upp vissa organisatoriska riktlinjer för sådan verksamhet. Många landsting ha väntat på att fullfölja sina planer på detta område därför att frågan har legat under statlig utredning. Det förslag, som nu föreligger, förefaller med avseende på organisationen att vara tillfredsställande i alla avseenden, och statsutskottet har inte heller i det stycket haft någon mot propositionen avvikande mening.

Men i fråga om lönerna är det endast en minoritet som har gått på den linje, som Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit, och det var i anledning av detta som jag närmast begärde ordet. Vi ha i vår kommun haft en hemsyster anställd sedan två år tillbaka, alltsedan hon utexaminerades från Uppsala hemsysterskola. I enlighet med det kontrakt som vi ha träffat med henne utgår en lön av 75 kronor per månad, och på denna lämna vi 15 procents kristilllägg. Vidare har hon 40 kronor per månad i kostpengar, på vilka dessutom utgår 20 procents tilllägg. Detta gör inemot 1,600 kronor om året. Dessutom betala vi hennes pensionering med 180 kronor, sjukkassebidrag lämnas med cirka 50 kronor, bidrag för cykelslitning med 60 kronor, fri tvätt beräknas till 60 kronor, och dessutom har hon fri bostad och fri telefon, vilket beräknas till 600 kronor. Detta gör tillsammans 2,500 kronor om året. När man då finner att reservanterna vilja fastställa en lägre lön än den som nu måste betalas för en hemsyster, måste man ju bli betänksam gentemot en sådan linje. Det finns helt enkelt inga möjligheter att för en lägre lön anskaffa dugligt folk till dessa platser, som kunna fylla den uppgift som är dem ålagd. De skola, som redan nämnts, gå från hem till hem och ta allt det arbete som där kan förekomma, men de måste också samtidigt vara skickade att utöva en barmhärtighetsgärning.

Jag vill sålunda med detta ha sagt, att det inte torde finnas några möjligheter för kommunerna att få den avsedda hjälpen för de löner, som äro föreslagna i reservationen. Vi ha ju sett hur det brister i fråga om möjligheterna att få biträden till ålderdomshem och även i många fall till lasaretten. Vi ha ingenting annat att göra än att inrätta oss efter tidsförhållandena, och det

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

går säkerligen inte att få till stånd en tillfredsställande utbildning av hem-systrar, om inte deras löner redan från början bli tillfredsställande.

Detta har jag velat anföra i lönefrågan. När det sedan talats om kostpengarna vill jag meddela, att i vår kommun utgår det kostpengar med 40 kronor per månad oavsett om vederbörande har arbete eller icke. Hemvårdarinnorna kunna, som här förut sagts, komma till fattiga hem, där det är knappt om maten. De måste också så gott som alltid äta hemma om morgnarna innan de gå ut på sitt arbete, och även då de komma hem på kvällarna. Därför anse vi det vara riktigt att ett månadsbidrag utgår, och det är som sagt för närvarande satt till 40 kronor i månaden jämte 20 procents tillägg.

Med vad jag anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Arrhén: Herr talman: I likhet med flera föregående talare vill även jag uttrycka min tillfredsställelse över, att propositionen om den sociala hemhjälpens nu ligger på riksdagens bord. Jag kan göra det med desto större skäl som ju denna proposition ursprungligen går tillbaka till ett förslag, som är väckt från mitt partis sida vid 1939 års riksdag. Jag skulle också kunna ha anledning att vara nöjd med att denna proposition nu föreligger, därför att jag tror, att den ansluter sig till de åtgärder på det befolkningspolitiska planet, vilka torde bli mer och mer nödvändiga, allteftersom tiden går. Det är också glädjande och riktigt, att i propositionen landsbygdens synpunkter på dessa angelägenheter ha ställts främst.

Men, herr talman, det är ett par andra synpunkter i samband med själva sakbehandlingen, som jag skulle vilja tillåta mig fästa uppmärksamheten på. De gälla utbildningsfrågan. I befolkningsutredningens betänkande talas om två alternativ för hemvårdarinneutbildningen: det första innebar, att vederbörande efter minst ett års praktik hos familj med barn och efter en uppnådd ålder av 20 år skulle genomgå en kurs på tio månader samt en praktisk utbildning därutöver på fem månader, vilket skulle ske som vikarie åt hemvårdarinna eller i form av tjänstgöring på barnhem, ålderdomshem eller sjukvårdsinrättning. Det andra innebar, att vederbörande efter minst fem års praktik skulle gå igenom en tvåmånaderskurs, varvid undervisning skulle ges i näringslära, teoretisk barnavård, sjukvård och hälsolära, hemekonomi och socialvård; prövning skulle då också ske i matlagning, sömnad, barnavård samt mjölkning, i vad det gällde jordbruksdistrikten. En förkortning av praktiken förutsattes av befolkningsutredningen som möjlig, om yrkesutbildning och olika genomgångna kurser ansågos motivera detta.

Nu har propositionen i sin framställning av utbildningsproblemet presenterat tre alternativ: för det första kursen, dock utan preciserad ålder vid ansökningens ingrivande, för det andra en provkurs på två månader utan preciserade krav på tidigare praktik, och för det tredje efter, som det heter, »långvarig, väl vitsordad praktisk tjänstgöring» dispens från tvåmånaderskursen.

Utskottet har också fått fram tre alternativ. Det första är skolutbildning på samma sätt som enligt propositionen. Det andra är en provkurs på två månader efter tidigare praktisk tjänstgöring. Här har utskottet för sin del diskuterat, huruvida det inte skulle anses lämpligt att fästa det kravet vid denna praktiska tjänstgöring, att vederbörande skulle ha genomgått tjänstgöring på sjukvårdsinrättning eller barnbördsavdelning. Befolkningsutredningen har för sin del i dessa sammanhang talat om vikten av, att aspiranten sysslats med barnavård och har »insikter och färdigheter i samtliga de göromål, som komma att ingå i en hemvårdarinnas arbetsuppgifter». Propositionen synes också

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)
stå på samma ståndpunkt därvidlag. Utskottet lämnar för sin del frågan öppen: landstingen få, om de så vilja, rätt att uppställa kompetenskrav rörande tjänstgöring på sjukvårdsinrättning och barnbördsavdelning vid lasarett. Slutligen har utskottet också ett tredje alternativ, som innebär dispens från tvåmånaderskursen om — och detta är en mycket viktig formulering — »kunskaper och praktiska färdigheter dokumenterats på ett sätt, som väl motsvarar vitsord från sådan kurs».

Jag ville nu med den motion, som jag väckt i denna fråga, att det skulle sörjas för, att hemvårdarinneeleverna vid genomgång av den praktiska kursen på fem månader skulle finna institutioner, väl närmast sjukhusen och barnbördsavdelningarna på lasarett, som vore beredda att ta emot dem till verklig undervisning och utbildning och inte bara låta dem utföra handräkningsarbete, vilket tyvärr ofta brukar bli följden, när man inte har klart för sig, vad man skall ta sig till med eleverna, när de utan att något finnes föreskrivet därom överlämnas till en inrättning på detta sätt. Det förhåller sig, som bekant, så, att våra sjukhus och lasarett redan i nuvarande läge äro oerhört överhopade med arbete, och om de helt plötsligt ställas inför en undervisningsuppgift av den art, som här förutsattes, tror jag — och vet jag, ty jag har redan hört det — att de komma att råka i mycket prekära situationer. Det förefaller mig överhuvud taget, som om både propositionen och utskottsutlåtandet halka över dessa dock ganska viktiga saker. Man frågar sig icke bara *var*, utan också *när* och till och med *hur* detta skall ske.

Jag ville vidare genom min motion få utsagt, att tillsynsmyndigheten inte skulle ha rätt att bevilja dispens från tvåmånaderskursen. Anledningen till motionens erinringar var alltså, för det första, som sagt, att jag ingenstans sett någon antydning om, hur man tänkt sig den praktiska utbildningstiden för eleverna ordnad, och för det andra, att jag trots mig finna, att man i propositionen fann tvåmånaderskursens teoretiska fordringar på olika områden i stort sett onödiga. Det talades nämligen endast om »långvarig, väl vitsordad praktisk tjänstgöring». Enligt mitt sätt att se på dessa ting är det dock önskvärt, att en viss grad av enhetlighet i utbildningen genomföres och att denna enhetlighet också måste framskapas inom ramen av de teoretiska ämnen, i vilka tvåmånaderskursen avser att ge undervisning.

Det kan inte bortresoneras, att det är viktigt för hemvårdarinnan att åtminstone få elementär insikt i de olika ämnen, som ha förutsatts skola ingå i tvåmånaderskursen. Hon måste ju i varje fall på ett nöjaktigt sätt vara insatt i den terminologi, som användes av de människor, med vilka det förutsattes, att hon skall samarbeta, sjuksköterskorna och barnmorskorna. Annars saknar hon möjligheter att gentemot dessa två grupper hävda sig; hon blir något slags lägre väsen i förhållande till dem och begriper inte det språk, som de tala.

Utskottet ger fortfarande ingen klarhet i, hur sjukhus och barnbördsavdelningar m. fl. institutioner skola rustas för att ta emot hemvårdarinneeleverna till de fem månadernas praktiska utbildning, men har beträffande dispensen från tvåmånaderskursen uttalat sig mera klart. Sökande skall härvid ha dokumenterat sig äga »kunskaper och praktiska färdigheter», som »väl motsvara vitsord från tvåmånaderskurs». Därmed har en garanti skapats, som synes mig vara av värde och som motsvarar min motions syfte.

Det är visserligen klart, att förväntningarna på de färdigheter, som tvåmånaderskursen kan ge, måste te sig väl optimistiska — både skolöverstyrelsen, yrkeskvinnors riksförbund och centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor ha uttalat sig för en längre utbildningstid — men denna kurs kan i alla fall ge en introduktion, en studieorientering, och den kan stimulera till självverksamhet. Tvåmånaderskursen är i varje fall bättre än ingenting. Det förefaller

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

troligt, att den längre skolkursen kommer att visa sin överlägsenhet och så småningom också bli den vanliga utbildningsvägen, i trots av att många av remsinstanserna, efter vad jag kunnat finna, uttalat en motsatt uppfattning. Jag ringaktar nämligen i detta sammanhang ingalunda den teoretiska utbildningens betydelse. Det är dock meningen, att hemvårdarinnorna skola bli någonting mer än vanliga hembiträden. Man får också hoppas, att de skola kunna göra tjänst som pionjärer ute i bygderna för bättre vanor, när det gäller arbetet i hemlivet i olika avseenden, och de behöva måhända också den teoretiska underbyggnaden för att bättre kunna härda ut med det slitsamma arbetet.

Vad lönerna beträffar, har jag den uppfattningen, att det viktigaste problemet därvidlag onekligen är den spänning, som eventuellt skulle kunna uppstå mellan sjuksköterskelönen, respektive barnmorskelönen och hemvårdarinnelönen. Det förefaller mig emellertid, som om utskottets förslag därvidlag inte behövde ge anledning till alltför stora invändningar. Jämförelsetalen bli för distriktsköterskan 2,727 kronor, som här tidigare har sagts, för barnmorskan 2,358 kronor och för hemvårdarinnan 1,794 kronor. Det har också från annat håll inom mitt parti framhållits önskvärdheten av, att de i propositionen föreslagna lönerna måtte höjas, och jag ansluter mig till denna syn på saken.

Då alltså utskottets uttalande om hemvårdarinnornas utbildning i princip synes överensstämma med mina synpunkter och även med innehållet i min motion, vad utbildningsfrågan angår, vilket alltså, inom parentes sagt, inte behövt föranleda utskottet att avslå den, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag var närvarande i statsutskottets tredje avdelning vid den förberedande behandlingen av detta ärende och anslöt mig därvid till Kungl. Maj:ts förslag. De skäl som föranledde mig därtill äro redan framförda av föregående talare, och jag skall inte upprepa dem. Jag begärde egentligen ordet med anledning av vad herr Anderson i Arboga anförde beträffande lönerna. Han drog fram en del exempel, som säkerligen äro riktiga. Jag vill emellertid påminna om att de löner, som äro ifrågasatta från både utskottsmajoritetens sida och reservanternas, äro de minimilöner, som skola utgå såsom villkor för statsbidrag. Det kan inte vara möjligt eller lämpligt att samma löner skola utgå inom alla landsdelar, på landsbygden såväl som i städer och större samhällen, utan de måste differentieras i vissa fall. Och då blir det kommunernas respektive landstingens sak att ordna detta.

Alltså bör man när man bedömer denna lönefråga utgå från förslaget såsom en minimiprestation i fråga om löner till dessa befattningshavare. Jag tror med hänsyn till de synpunkter, som här äro framförda av flera talare, att det är utomordentligt viktigt både för landskommunernas och för landstingens del att lönerna till hemvårdarinnorna inte sättas orimligt högt från början, och detta särskilt med hänsyn till att man ännu inte är på det klara med vilka krav man skall ställa på utbildningen. Denna fråga är tämligen svävande för tillfället — man vill till att börja med inte ställa alltför stora anspråk när det gäller utbildning med hänsyn till nödvändigheten av att ha tillgång till folk, som kan insättas i dessa tjänster. Senare, när erfarenhet har vunnits och man har fått klarare linjer för utbildningen, kan det befinnas att man måste ställa större krav, och då är tidpunkten inne att reglera lönerna efter den utbildning, som aspiranterna få kosta på sig, på samma sätt som man tar hänsyn till den utbildning som barnmorskor och sjuksköterskor få kosta på sig.

I detta sammanhang vill jag göra en reflexion med anledning av herr Karlsons i Munkedal yttrande, att det skulle finnas tusentals hem i detta land, där man inte anser sig kunna bjuda hemvårdarinnan den kost, som hemmet kan be-

Ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)
stå. Detta måste vara en överdrift i högsta grad. Det är uppenbart att det finns tusentals hem, som ha en mycket enkel kost, men dessa hemvårdarinnor kunna inte få bli några märkvärdigare personer, som inte i de familjer, där de arbeta och där de själva laga kosten, skulle kunna delta som en familjemedlem i måltiderna. Blir det så att hemvårdarinnorna få ställningen av något slags högre stående personer, som inte ens skulle kunna äta tillsammans med familjemedlemmarna, då kommer hela denna verksamhet aldrig att få den vikt och betydelse, som man avser. En hemvårdarinna måste kunna dela en familjs förhållanden såsom en familjemedlem och vinna dess förtroende på det sättet, annars blir hela verksamheten förfelad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Det torde vara svårt att kunna komma med några nya synpunkter i ämnet efter denna rätt långa diskussion. Det var närmast herr Hage, som uppkallade mig genom sitt resonemang om tolkningen av utskottets skrivsätt, där utskottet säger att »statsbidrag till den sociala hemhjälpens tills vidare i första hand bör komma landsbygden till godo».

Ja, herr Hage, vi ha inte skrivit *landsorten* och alltså är det inte fråga om Stockholm å den ena sidan och landsorten å den andra. Utan vi ha skrivit *landsbygden*, och därmed mena vi landskommunerna och inte städerna. Tyvärr måste jag bedröva herr Hage genom att säga, att det nog kommer att stöta på vissa svårigheter för städerna att i det första skedet av verksamheten få något statsbidrag. Departementschefen utgår från att bristen på arbetskraft är särskilt stor på landsbygden och att svårigheterna för landsbygdens husmödrar äro större än för städernas. Och så fortsätter departementschefen: »Enligt min mening bör därför statsbidrag till den sociala hemhjälpens tills vidare i första hand komma landsbygden till godo.» Det är först sedan efterfrågan där på ett någorlunda tillfredsställande sätt har tillgodosetts, som städerna skulle kunna komma i fråga. Jag vill för att det inte skall råda någon ytterligare tvekan på denna punkt betona, att statsutskottet helt har gått på departementschefens linje i detta avseende.

Vad sedan beträffar herr Bäckströms farhågor att städerna skulle utgöra den där magneten, som drar till sig kvinnorna från landsbygden, är det just denna synpunkt som jag har uttolkat så, att det vore klokt att ha så pass höga löner även på landsbygden, att kvinnorna stanna kvar där. Jag kommer sålunda till en slutsats, som är rakt motsatt herr Bäckströms.

Vad herr Bernhard Nilsson nyss yttrade om minimilöner var alldeles riktigt. Det är fråga om minimilöner, men utskottsmajoriteten anser i alla fall att de äro för låga. Vad slutligen beträffar kosten, som hemvårdarinnorna skulle få i hemmen, måste jag upprepa vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att problemet inte är att hemvårdarinnorna skulle anse att maten är för enkel, utan faran är att det kan finnas så ont om mat i vissa hem, att hemvårdarinnan kanske drar sig för att ta av de smulor, som finnas.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Näsström: Herr talman! Jag skall be att till alla delar få understryka vad utskottets majoritet anför.

Det har här nämnts att det skulle finnas så ont om mat i en hel del hem, att hemvårdarinnorna inte skulle kunna få något att äta. Förhåller det sig verkligen på det sättet, vore det väl den allra viktigaste uppgiften att försöka ordna det så, att det kommer tillräckligt med mat till hemmen. Hemvårdarinnan bör få äta i det hem där hon arbetar, och vi ha försökt precisera hennes

Ang. statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

uppgift på det sättet, att om hon anser att maten är otillräcklig får hon vända sig till närmaste kommunala myndighet, som har att se till att det blir så mycket mat i hemmet att hon kan äta där. Man kan inte begära att hon skall vara utan mat hela dagen, därför att hon råkar komma till ett fattigt hem. På denna punkt tycker jag att frågan bör lösas efter de kommunala linjerna.

Jag tror för min del att utskottet har funnit en god medelväg när det gäller lönen för dessa kvinnor. På en punkt är jag emellertid missnöjd — det är måhända inte någon vital punkt, men jag anser att namnet »hemvårdarinor» är fullständigt misslyckat, och jag tror inte heller att det kommer att användas i praktiken. Jag skulle för min del helst ha sett att vi fått behålla det gamla hederliga namnet »hemsyster», som gått in i medvetandet hos folk. Jag har dock intet annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 263, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 45.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande höjning av övertidsersättningen för stats-tjänstemän jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. höjning
av övertids-
ersättningen
för stats-
tjänstemän.*

I en till riksdagen avläten proposition, nr 360, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att i enlighet med vad chefen för finansdepartementet förordad dels meddela föreskrifter om provisorisk höjning från och med den 1 januari 1944 av den enligt civila avlöningsreglementet

Ang. höjning av övertidersättningen för statstjänstemän. (Forts.)
utgående övertidersättningen, dels ock medgiva överskridande under budgetåret 1943/44 av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter, från vilka övertidersättning bestredes.

Kungl. Maj:ts förslag innebar i huvudsak, att för övertidersättningen gällande timbelopp skulle höjas med 15 procent med avrundning i förekommande fall till närmast högre femtal ören.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft

dels två lika lydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Löfgren* (I: 332) och den andra inom andra kammaren av herr *L. Lindahl* m. fl. (II: 466), vari föreslagits, att övertidersättningen till statens tjänstemän skulle från och med den 1 januari 1944 tills vidare förhöjas med 31 procent;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* (I: 333) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Håstad* m. fl. (II: 488), vari hemställts om bemyndigande för Kungl. Maj:t att 1:o meddela föreskrifter om provisorisk höjning av övertidersättningen från och med den 1 januari 1944 med det procenttal, som gällde för rörligt tillägg och kristillägg, samt 2:o medgiva överskridande under budgetåret 1943/44 av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter, från vilka övertidersättning bestredes;

dels en inom andra kammaren av herr *E. Eriksson* i Stockholm väckt motion (II: 462), vari hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 360 måtte besluta, att 26 § 1 mom. första delen i civila avlöningsreglementet skulle erhålla följande lydelse: »Där tjänstgöring utöver fastställd arbetstid undantagsvis måste äga rum, må för dylik tjänstgöring å befattning, tillhörande någon av lönegraderna A 1—18, kunna utbetalas *övertidersättning* med belopp per timme räknat, som motsvarar $\frac{1}{170}$ av vederbörande befattningshavares månadslön, inklusive rörligt tillägg, kristillägg och kallortstillägg, vilket belopp i förekommande fall avrundas till närmaste med 10 delbara öretalet»;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *H. Hagberg* i Luleå och *K. E. Senander* väckt motion (II: 487), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 360, ändra civila avlöningsreglementets 26 § 1 mom. till följande lydelse:

»Där tjänstgöring utöver fastställd arbetstid undantagsvis måste äga rum, må för dylik tjänstgöring å befattning, tillhörande någon av lönegraderna A 1—18, kunna utbetalas *övertidersättning* med belopp per timme, som motsvarar $\frac{1}{170}$ av vederbörande befattningshavares månadslön, inklusive rörligt tillägg, kristillägg och kallortstillägg, vilket belopp i förekommande fall avrundas till närmaste med 10 delbara öretal.»

Alternativt hade i sistnämnda motion yrkats, att de av Kungl. Maj:t föreslagna timbeloppen för övertidersättning skulle höjas så, att hela höjningen motsvarade 31 % med avrundning i förekommande fall till närmast högre femtal ören.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet anfört bland annat följande:

»Såsom utskottet redan framhållit är jämkning av gällande övertidersättningar erforderlig på grund av numera inträdda förhållanden.

Det har synts utskottet riktigast, att övertidersättningens belopp direkt anknytes till vederbörande tjänstemans avlöning och sålunda differentieras med hänsyn såväl till tjänstemannens placering i löneklass som till hans pla-

Ang. höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän. (Forts.)
 cering i dyrortsgrupp. Härigenom skulle undvikas, att — såsom för närvarande i vissa fall är händelsen — förhållandevis hög ersättning utgår å lägre dyrort, medan ersättningen å högre dyrort måste anses för låg. I likhet med allmänna lönenämndens majoritet är utskottet principiellt av den uppfattningen, att frågan om övertidsersättningens storlek bör lösas i avslutning till det förslag, som framlagts i motionen II:462 och, såsom ett alternativ, i motionen II:487. För tjänstemän med arbetstidsreglerad tjänstgöring av normalt 208 timmar per månad innebär detta förslag en övertidsersättning, motsvarande i runt tal den för den ordinarie arbetstiden gällande lönen med 20 procent förhöjning, efter vilken grund övertidsersättningen enligt gällande kollektivavtal utgår vid de enskilda järnvägarna.

Utskottet måste emellertid ifrågasätta lämpligheten av att vid nuvarande tidpunkt införa den i nämnda motioner föreslagna beräkningsgrunden. Vid övervägande av återstående förslag till förbättring av övertidsersättningen har utskottet funnit praktiska skäl tala för fastställande på sätt departementschefen förordat av en ny provisorisk tabell över timbeloppen, uppbyggd på motsvarande sätt som den nu gällande.

Vidkommande de nya timbeloppen anser utskottet, att relationen bör återställas mellan de enligt avlöningsreglementet gällande beloppen för lön enligt löneplan A å ena sidan och övertidsersättning å den andra. Den provisoriska tabellen bör sålunda vid nuvarande indexläge bygga på nuvarande ersättningar med 31 procent förhöjning. Sålunda erhållna tal böra vidare på sätt Kungl. Maj:t föreslagit i förekommande fall avrundas till närmast högre femtal ören. En dylik tabell kräver givetvis översyn vid växlingar i levnads-kostnadsindex.

På sätt Kungl. Maj:t föreslagit torde de förhöjda beloppen böra tillämpas från och med den 1 januari 1944.

I övrigt har utskottet icke funnit anledning till erinran mot vad i propositionen anförts och föreslagits.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 332 och 333 samt II: 462, 466, 487 och 488 bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad utskottet förordat

- a) meddela föreskrifter om provisorisk höjning från och med den 1 januari 1944 av den enligt civila avlöningsreglementet utgående övertidsersättningen,
- b) medgiva överskridande under budgetåret 1943/44 av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter, från vilka övertidsersättning bestrides.»

Reservationer hade anmälts

1:o) av herrar *Bäckström*, *Heiding*, *Persson* i Skabersjö, *Skoglund*, *Andersson* i Södergård och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 332 och 333 samt II: 462, 466, 487 och 488 bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 8 oktober 1943 förordats

- a) meddela föreskrifter — — — utgående övertidsersättningen,
- b) medgiva överskridande — — — övertidsersättning bestredes;

2:o) av herrar *Wiklund* och *Eriksson* i Stockholm, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Bäckström: Herr talman! Jag och ytterligare några medlemmar av statsutskottet ha i denna fråga inte kunnat följa utskottsmajoriteten utan ha

Ang. höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän. (Forts.)
 avgivit en reservation, vari vi hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Den övertidsersättning, som Kungl. Maj:t föreslagit, finner jag vara ganska väl avvägd med hänsyn till den tid i vilken vi nu leva. Det är ju nämligen så att uppoffringar måste göras från alla håll på grund av den rådande krissituationen, och då böra även statstjänstemännen få vidkännas de uppoffringar, som Kungl. Maj:ts förslag innebär.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr Persson: Herr talman! Jag vill i den punkt, som här förts på tal av herr Bäckström, instämma med honom, men jag skall därutöver be att få anföra några synpunkter på frågan.

Vad Kungl. Maj:t här föreslagit är ju tänkt som ett provisorium, och det kan givetvis inte vara annorlunda under nuvarande förhållanden. En större höjning än vad Kungl. Maj:t föreslagit, d. v. s. i enlighet med utskottets förslag, skulle också otvivelaktigt dra med sig rätt svåröverskådliga konsekvenser. Statskontoret har i sitt yttrande varit inne på detta och pekat på huruvida den stora gruppen av statliga arvodestagare hitintills ej har fått någon kompensation utöver 15 procent och sålunda inte alls är uppe i de 31 procent, som utskottsmajoriteten föreslår. För övrigt vill jag erinra om att åtminstone större delen av dessa arvodestagargrupper har fått vidkännas en mycket avsevärd eftersläpning i sina arvodens uppräknande, och det gäller ju då alla deras förmåner, alltså inte endast en obetydlig del som i nu ifrågavarande fall. Vidare har man i departementspromemorian framhållit, att man inte bör frånga den principiella konstruktionen i avlöningsreglementet, och denna ståndpunkt har jag och mina medreservanter också ansett vara riktig. Det har sålunda aldrig varit meningen att det skulle utgå rörligt tillägg på övertidsersättningen, men det är vad utskottsmajoriteten i själva verket kommer till, när den föreslår en höjning med 31 procent.

De hörda myndigheterna, riksräkenskapsverket, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen — förutom statskontoret, som jag nämnt redan tidigare — ha samt och synnerligen inte haft något att erinra emot den linje, som reservationen vill gå. Och det är dock dessa myndigheter, som till största delen ha de befattningshavare det här gäller i sin tjänst. Vad allmänna lönenämnden beträffar, har där ingen enighet nåtts om att gå utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit — det är fyra ledamöter som stå på samma linje som utskottet medan tre stå på propositionens linje. Och dessa senare ha också anfört goda skäl för sin ståndpunkt.

Slutligen har det anförts, att det skulle bli proportionsvis sämre övertidsersättning för tjänstemän i de högre dyrortsgrupperna än i de lägre. Jag finner emellertid detta icke vara något skäl att gå till en ändring på denna punkt. Däremot finner jag det vara ett ytterligare skäl för kravet på att dyrortsgrupperingen bör ändras. Att den är otillfredsställande har gjorts gällande från många håll, och här ha vi ytterligare ett argument för denna ståndpunkt. Dessutom har som var och en vet dyrortsgrupperingen blivit särskilt otillfredsställande, därför att levnadskostnaderna just på de s. k. lägre dyrorterna stigit mest. Man kan sålunda utan tvekan påstå att de lägre dyrorternas tjänstemän blivit mindre kompenserade för dyrtiden, och om de kunna få en något högre ersättning, när de arbeta på övertid, tycker jag under sådana omständigheter inte att det är någon anledning att missunna dem detta. I stort sett äro tjänstemännen i de högre dyrortsgrupperna trots allt förhållandevis bättre kompenserade.

Det finns sålunda enligt min mening inte tillräckliga skäl att gå utöver vad

Ang. höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän. (Forts.)

Kungl. Maj:t och reservanterna här ha föreslagit, och jag ber därför, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till den av herr Bäckström m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Vid tillkomsten av det civila avlöningsreglementet förutsattes att övertidsarbete i stor utsträckning skulle kompenseras med motsvarande ledighet. Kristiden och vad den fört med sig i fråga om krav på ökad arbetsprestation har emellertid gjort att man i allt större utsträckning har måst övergå till att kompensera övertidsarbetet genom kontant ersättning. Det kan inte bestridas att denna kontanterättning för övertidsarbete under nu rådande förhållanden utan därtill fogade dyrtidstilllägg icke står i överensstämmelse med vad känslan för rättvisa kräver. Det är också detta som har motiverat Kungl. Maj:ts förslag.

I anledning av propositionen har det väckts ett flertal motioner med yrkanden som gått ännu längre än vad utskottsmajoriteten slutligen stannat för. Det förslag som här föreligger från statsutskottet utgör resultatet, som så många gånger är fallet, av en kompromiss, och den har kommit till stånd i syfte att komma så nära Kungl. Maj:ts förslag som möjligt med hänsyn till det rådande läget.

Jag har för min del röstat för denna kompromiss, därför att jag blivit övertygad om att det finns starka skäl för den compensation, som man därigenom vill ge i statens tjänst anställda i övertidsersättning. Det har till utskottets betänkande på sid. 9 fogats en tablå, av vilken man finner hur övertidsersättningarna ha utgått i förhållande till nu utgående timlön. Man måste säga sig, att om timlönen i tjänsten är 2 kronor 11 öre, för att nu ta ett exempel, kan det inte vara rimligt att övertidsersättningen skall utgå med endast 1:50. Ingenstans i den privata verksamheten är det möjligt att komma ifrån övertidsersättning på ett sådant sätt. I allmänhet är det väl så att övertidsarbetet där betalas bättre än timlönen, men av de i statens tjänst anställda anser man sig ha rätt att fordra att de skola godtaga en ersättning som är så avsevärt mycket lägre.

Nu har Kungl. Maj:t i sin proposition velat i ganska väsentlig grad rätta till detta missförhållande, och utskottet har för sin del gått ännu ett litet steg längre. Jag finner det förslag, som utskottet framlagt, rättvist. Då det dessutom endast utgör ett provisorium och man således har att framdeles ta ställning till hela detta spörsmål, när det kommer upp i annat sammanhang, finner jag fullgoda skäl föreligga att vädja till kammaren att följa statsutskottets förslag, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag förstår mycket väl att det kan vara besvärligt att argumentera mot ett utskott, som vill vara mer välvilligt gentemot statens anställda än vad Kungl. Maj: ansett sig kunna vara. Men jag kan inte underlåta att påpeka att utskottet har förbigått själva kärnpunkten i den motivering, som finnes för Kungl. Maj:ts förslag.

Det är ju ett faktum, som framgår även av den tabell, som utskottets ordförande nyss omnämnde, att övertidsersättningen i statens tjänst är av ett helt annat slag än i enskild tjänst. Det är ett faktum att den har utgått t. o. m. med lägre belopp än den ordinarie timlönen. Men detta är en sak som ingått i hela lönesystemet. Statstjänarna äro faktiskt på många sätt olika ställda i förhållande till folk i privat verksamhet. Detta är en liten detalj i det hela, som för dem är ogynnsam i jämförelse med de i enskild tjänst anställda, under det att de på många andra områden ha fördelar, som inte finnas på det enskilda området. Man kan inte bryta ut en enda sådan punkt och säga: »Detta är inte rättvist.

Ang. höjning av övertidersättningen för statstjänstemän. (Forts.)
 Statstjänarna böra ha en högre ersättning för övertidstjänstgöring än de ha för närvarande, ty det ha de anställda i privat tjänst.»

Motiveringen för att ett förslag kommit fram från Kungl. Maj:ts sida om att höja ersättningen är att övertiden under de rådande krisförhållandena har tagit större proportioner än vanligt. Just därför har man ansett att det kunde vara rimligt att så att säga ge ett visst tillägg. Det blir en fråga om skälighet, och frågan är då bara hur långt man skall gå. Utskottet har därvid förbisett — i alla händelser har det inte bemött vad som i det stycket anförts i propositionen — att när lönerglementet gjordes upp visste man mycket väl, att lönerna voro rörliga inom en viss gräns. Man visste att lönerna skulle kunna stiga med högst 15 procent under förutsättning av stigande levnadskostnader. Men detta föranledde icke lönekommittén och föranledde icke heller regeringen och riksdagen att på något sätt inrycka en bestämmelse om att därest levnadskostnaderna stego med 20 procent och därför lönen steg med 15 procent, skulle också övertidersättningen stiga. Man gick ut ifrån att inom denna marginal var det rimligt att statstjänarna togo den försämring i övertidersättningen, som blev en följd av levnadskostnadsstegringen. Detta hängde samman med hela lönesystemet. Det är först när levnadskostnadsstegringen gått utöver de i lönerglementet förutsatta 15 procenten, som fråga kan uppkomma om hur man skall göra. Och då har man från Kungl. Maj:ts sida sagt, att på grund av de särskilda förhållanden, som inträtt under kristiden och som ökat övertidsarbetet, kan det vara skäligt att inte alltför strikt vidmakthålla lönerglementets bestämmelse om att det inte skall finnas några rörliga tillägg. Låt oss göra ett rörligt tillägg, ha vi sagt, men låt då icke den del av levnadskostnadsstegringen, som är förutsedd i lönerglementet, bli kompenserad. Den del som ligger därutöver kompensera vi däremot med hjälp av ett tillägg, och detta har då föreslagits till 15 procent, vilket ju nära motsvarar de ytterligare 16 procent, som levnadskostnaderna stigit i höjden.

Man får komma ihåg att tveksamheten att i detta fall överhuvud taget lägga fram ett förslag om höjning hänger samman med den ytterst restriktiva lönepolitik, som statsmakterna ansett sig böra föra. Det är väl ingen som tror att inte vi inom finansdepartementet skulle vara lika intresserade som någon av att låta statstjänarna, och särskilt de som ha de lägsta lönerna, få så mycket compensation som möjligt. Men vi ha av alla möjliga skäl som jag här inte behöver upprepa, under hela tiden hållit oss så lågt nere som möjligt. Vi ha givit en mycket ofullständig compensation och när det gäller arvodestjänsterna i stor utsträckning hållit oss till det minsta möjliga. Det strider därför faktiskt mot hela den tendens, som man hela tiden har velat följa, att på denna särskilda punkt förklara att vi nu kunna vara en smula generösa.

Jag förstår mycket väl att man inom utskottet inför de mycket kraftiga argument, som från statstjänarnas sida kunnat framföras med hänsyn till den onormala omfattning, som övertidsarbetet numera fått, tyckt att man borde gå dem till mötes. Men jag kan inte säga annat än att det är ett avsteg från den allmänna politik i fråga om lönerna, som hittills har förts. Och trots att jag i hög grad uppskattar det behjärtansvärda i att överhuvud taget höja lönerna under nuvarande förhållanden, kan jag inte förstå annat än att det är riktigt att i detta fall följa Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Löfgren: Herr talman! Statsrådet Wigforss påpekade, att övertidersättning till statens befattningshavare utgår efter helt andra grunder än vad som tillämpas på den allmänna arbetsmarknaden, vilket är fullständigt riktigt. Såsom skäl för denna olikhet ville herr statsrådet göra gällande, att statens befattningshavare ha andra förmåner, som kompensera den brist som på detta

Ang. höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän. (Forts.)

sätt föreligger i fråga om övertidsersättning. Jag vill då framhålla, att även om man i 1936 års lönekommitté icke fick igenom en övertidsersättning grundad på mer moderna principer och mera i överensstämmelse med vad som tillämpas i enskild tjänst, berodde detta icke på att det icke gjordes något försök i den riktningen, utan på att man fick nöja sig med att tills vidare godtaga en kompromiss.

Om man i utskottet hade gått in för bifall till de motioner, som innebära, att övertidsersättningen till statens befattningshavare skall utgå efter helt andra grunder, nämligen så att den per timme räknad blir $\frac{1}{170}$ av vederbörande befattningshavares sammanlagda månadslön, skulle man få övertidsersättningen reglerad både med hänsyn till vad befattningshavarna uppbara i avlöning på de olika dyrorterna och deras placering i olika löneklasser. Inom statsutskottet har man dock icke velat vara med om detta, och jag förstår mycket väl statsutskottets ståndpunkt härvidlag. En sådan reglering skulle nämligen tarva en ändring av gällande avlöningsreglemente. Då emellertid utskottet nu har kommit fram till ett resultat, som jag kan godtaga åtminstone såsom ett provisorium, har utskottet, såvitt jag förstår — och det framgick ju också av vad utskottets ärade ordförande yttrade — utgått ifrån den uppfattningen, att det är rimligt, att övertidsersättningen för statens befattningshavare regleras på ett mera rättvist sätt än hittills. Tabblån i utlåtandet visar ju också, att även med 31 procents förhöjning skulle övertidsersättningen på de dyrare orterna och i de högre löneklasserna alltjämt bli mindre än den vanliga timlönen. Det förslag, som statsutskottet har kommit till, är därför enligt min uppfattning ganska rimligt.

Beträffande herr Perssons i Skabersjö påstående, att utskottsmajoritetens förslag skulle komma att medföra oöverskådliga konsekvenser, vill jag för min del endast säga, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag medför konsekvenser på det sättet, att man i fortsättningen liksom hittills kommer att i mycket stor utsträckning uttaga övertidsarbete av statens befattningshavare, emedan detta blir billigare för staten än att använda tjänstemännen på ordinarie arbetstid. Att övertidsarbete har förekommit i stor utsträckning inom statsförvaltningen har ju även herr finansministern vitsordat. Jag kan tillägga, att vid statens järnvägar utbetalades under år 1940 nära en halv miljon kronor i övertidsersättning. Detta om något visar väl att man har funnit det vara ur statens synpunkt både fördelaktigt och ändamålsenligt att i mycket stor utsträckning utnyttja personalen på övertid.

Jag skulle för min del helst se, att man så snart som möjligt kunde gå in för principen att anknyta övertidsersättningens belopp till vad vederbörande tjänsteman uppbar i avlöning och sålunda differentiera övertidsersättningen med hänsyn såväl till tjänstemannens placering i löneklass som till hans placering i dyrort. Då det emellertid givetvis icke har varit möjligt att nu genomföra denna omläggning, ber jag, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Bäcklund*.

Herr **Wiklund**: Herr talman! Då jag har avgivit en blank reservation, vill jag med några ord motivera min ståndpunkt.

Det säges här, att övertidsersättningen till statens befattningshavare enligt det nu framlagda förslaget kommer att bli skälig. Jag kan inte gå med på denna uppfattning, då jag anser, att övertidsersättningen alltjämt kommer att bli orättvist låg. Jag grundar min inställning framför allt på den omständigheten, som även herr Löfgren antydde, nämligen att det här är fråga om

Ang. höjning av övertidersättningen för statstjänstemän. (Forts.)
 tjänstemän, som helt enkelt äro tvungna att utföra det begärda övertidsarbetet. Jag vet faktiskt inte, om det då är riktigt rättvist att säga till dessa tjänstemän, som således kunna kommenderas att utföra övertidsarbete, att 15 % förhöjning av tidigare utgående belopp är en skälig ersättning. Det har ju dock här påvisats, att övertidersättningen understiger den timlön, som de erhålla under sitt ordinarie dagliga arbete. Jag måste, herr talman, fråga mig, om det verkligen skulle vara möjligt för en enskild arbetsgivare att få något som helst övertidsarbete utfört på de villkor, som staten bjuder. Svaret på den frågan kan inte bli mer än ett.

Jag förstår, herr talman, mycket väl, att det inte går att nu få en annan ordning till stånd, men det kan ändå inte vara riktigt, att staten skall tillämpa ett sådant, från vad som är brukligt på den allmänna arbetsmarknaden fullständigt avvikande sätt att beräkna övertidersättningen. Jag är också medveten om att det inte tjänar något till att nu ställa ett yrkande om en annan lösning än vad utskottet har föreslagit, men jag har velat ge uttryck åt min bestämda uppfattning, att den övertidersättning, som de statsanställda nu komma att få, icke blir på långt när rättvist, särskilt som statens befattningshavare, som sagt, icke kunna vägra att utföra övertidsarbete.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Jag har inom utskottet deltagit i tredje avdelningens behandling av det föreliggande ärendet och ber att få meddela, att jag i första hand gick in för den motion, som har väckts av herr Ernst Eriksson, och för vilken ståndpunkt herr Löfgren här nyss talade. Jag kan helt ansluta mig till vad herr Löfgren därvid anförde. Då jag emellertid ansåg det utsiktslöst att få igenom denna motion i kamrarna, anslöt jag mig sedan till utskottsmajoritetens förslag, till vilket jag således, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Jag vill endast efter herr Löfgrens yttrande konstatera, att vi tydligen äro fullt ense om att förutsättningen, när lönereglementet uppgjordes, var att statstjänarna själva skulle bära den brist, som uppkom i fråga om övertidersättningen under den tid, det rörliga tillägget enligt reglementet utgår. Jag vill bara göra det riktigt klart för kammaren, att vad som nu föreslås faktiskt är att man — såsom herr J. B. Johansson också nämnde — just under ett provisorium skall gå ifrån den utgångspunkt, på vilken lönereglementet vilar. Huruvida denna utgångspunkt är riktig och rättvis eller inte, är en sak för sig.

Gentemot herr Wiklund vill jag endast anförda, att det ligger så till för statstjänarnas del, att det icke finns någon möjlighet för dem att i fråga om sin tjänst på varje punkt komma och säga, att det är så och så inom det enskilda näringslivet, och därför måste staten tillämpa samma regler. De förmåner, som man har enligt det statliga lönesystemet, äro ett sammanhängande helt, ur vilket man inte kan rycka ut en enskild punkt, jämföra den med vad som förekommer i det privata näringslivet och säga, att eftersom den eller den principen tillämpas i det privata näringslivet, måste staten göra likadant.

Det finns endast en punkt i detta resonemang, som det kan råda delade meningar om och som kan utgöra en omdömesfråga, nämligen om man kan säga, att det aldrig har varit avsett från början att möjligheterna till övertidsarbete skulle utnyttjas i den omfattning som nu sker. När övertidsarbete utnyttjas i denna stora, nya omfattning, har det — skulle man kunna säga — inträffat så fullständigt nya förhållanden, att man inte längre kan hålla fast vid lönereglementet. Om det verkligen skulle visa sig, att verken utnyttja den låga övertidersättningen till att få arbete utfört billigare än vad som

Ang. höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän. (Forts.)

är skäligt, genom att låta arbetet göras på övertid i stället för att, såsom man borde, anskaffa ny arbetskraft, så anser även jag detta vara oriktigt, och det skulle kunna föranleda, att man, trots alla de principiella skälen emot en sådan åtgärd, nu gör ytterligare ett tillägg på övertidsersättningen. Men jag kan inte inse, att det kan motivera att gå så långt som utskottet har föreslagit.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! När herr finansministern fäster så stort avseende vid utgångspunkten för lönereglementet, ber jag att få erinra om att även Kungl. Maj:t gått ifrån denna utgångspunkt. Det är endast den skillnaden, såsom herr finansministern konstaterade i slutet av sitt anförande, att vi vilja gå något längre än Kungl. Maj:t.

Herr Löfgren: Herr talman! Jag vill endast till herr finansministern säga, att så där alldeles överens voro vi ju inte, när vi gjorde upp lönereglementet. Det var nog i stället så, att man från personalhåll reservationsvis yrkade, att övertidsersättningen till de statliga befattningshavarna skulle utgå efter helt andra grunder än dem, som sedermera blevo bestämda. Den uppfattning, som vi då framförde, våga vi, herr statsråd, alltjämt vidhålla och hävda, eftersom den enligt vårt förmenande är både riktig och rättvis. Under sådana förhållanden tror jag, att det vore skäl i att så snart som möjligt försöka åstadkomma litet mer moderna principer för beräkning av övertidsersättning även åt statens befattningshavare.

Herr Wiklund: Herr talman! Herr finansministern förklarade, att därest övertidsarbetet skulle få en sådan omfattning, att det i viss mån kunde anses oskäligt, d. v. s. alltför mycket inkräkta på de anställdas fritid, så skulle det vara berättigat med ytterligare höjning av övertidsersättningen. Detta är ett löfte att ta fasta på, och jag vill bara uttala den förhoppningen, att det i sådana fall också skall vara möjligt för vederbörande verk att med herr finansministerns hjälp skapa större rättvisa än vad som nu föreslås i den kungl. propositionen. Att övertidsarbete faktiskt förekommer i mycket stor utsträckning, framgår ju bl. a. av uttalandet på sid. 7 i Kungl. Maj:ts proposition, där det framhålles, att vid bangårdspostkontoret i Stockholm voro »under juli månad 1943 ej mindre än 106 tjänstemän tillhörande 5—8 lönegraderna beordrade till arbete å övertid under 2,284 timmar, därav en av dem icke mindre än 125 timmar. Under juni månad var antalet övertidstimmar 2,385 fullgjorda av 109 tjänstemän. Enligt uppgift läser inom andra arbetsområden arbete å övertid förekomma i icke ringa omfattning.»

Jag anser, herr talman, att dessa uppgifter peka på att en rimligare avvägning av övertidsersättningen borde kunna ske.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bäckström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Persson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 264, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. höjning av övertidersättningen för statstjänstemän. (Forts.)

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bäckström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. inrättande av en statens organisationsnämnd m. m. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens organisationsnämnd, m. m.

Med tillstyrkande i huvudsak av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 366 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att för ledning av organisationsundersökningar inom statsförvaltningen skulle upprättas ett särskilt organ, benämnt statens organisationsnämnd, med i huvudsak den organisation och de uppgifter som framginge av vad utskottet i utlåtandet anförde,

b) godkänna följande personalförteckning för statens organisationsnämnd, att gälla tills vidare från och med den 1 januari 1944:

Personalförteckning.

Befattning.

Lönegrad

Tjänsteman å ordinarie stat:

1 ordförande och chef C 15

c) till Organisationsundersökningar m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 50,000 kronor.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att framföra några reflexioner.

Det är numera inte så sällan som vi i kamrarna få ta ställning till upprättande av nya ämbetsverk eller väsentlig utökning av äldre sådana. Man börjar nog att bli fundersam, om det kan vara rimligt att forcera inrättandet av ämbetsverk och uppförandet av i vissa fall mycket dyrbara byggnader för dem, i varje fall i den takt, som för närvarande kännetecknar statsmakternas beslut härvidlag. Vi kunna ju i varje fall inte leva av ämbetsverk, och hela nationen kan inte bli ämbets- och tjänstemän. Det måste finnas några andra också, som äro i verksamhet, än bara våra för övrigt utmärkta tjänste- och ämbetsmän. Trots allt övertidsarbete, om vars ersättande vi nyss voterat, räcker den nuvarande organisationen inte till, utan man kommer ideligen med förslag till utvidgningar av gamla och inrättande av nya ämbetsverk. Jag har en känsla av att vi ha kommit in i en period, där statens verksamhet börjar bli så omfattande, att vi till slut inte rå med att överblicka, handha och organisera det hela, utan att vi måste inrätta inte bara det ämbetsverk det nu är fråga om, utan ständigt nya ämbetsverk för att kunna ha kontroll över de ämbetsverk, som vi besluta, och organisera dem på bästa sätt. Vi få nog vara beredda att hejda oss något i denna vilda framfart; varom icke kommer med all säkerhet ett bakslag att inträffa och svenska folket kommer att vända sig mot en sådan byråkratisering av samhället som vi nu hålla på att genomföra.

Nu vill jag, herr talman, visserligen erkänna, att det finns många brister i

Ang. inrättande av en statens organisationsnämnd m. m. (Forts.)

våra nuvarande ämbetsverks organisation, vilka det är angeläget att undanröja. Jag tror, att det även på det organisatoriska området alltjämt finns avsevärda brister, som böra avhjälpas. Inte minst på det militära området är det enligt mitt förmenande nödvändigt att genomföra en bättre organisation. Men farhågorna för överorganisation låta sig icke utan vidare avvisas. Om nu t. ex. den organisationsnämnd, som skall tillsättas enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, kommer att visa sig vara för liten och kostymen oavslåtlig behöver tillskärans i större mått, kunna vi få ett ämbetsverk, som kanske motverkar sitt eget ändamål, ty ett ideligt experimenterande på detta område kan inte heller vara tillfredsställande eller önskvärt. Faran för överorganisation får därför inte alldeles förbises.

I detta sammanhang måste jag också tänka på den personal, de ämbets- och tjänstemän, som finnas i våra väldiga och alltmer växande verk. Det klagas, det veta vi alla, redan nu oerhört över hur det är ställt inom vissa av våra verk, därför att de äro överrationaliserade och överorganiserade och arbetskraften utnyttjas på sådant sätt, att fara för de anställdas hälsa i hög grad är tillfinnandes. Jag behöver inte nämna vilka ämbetsverk, som det här framför allt gäller, ty det känna vi ju alla till. Den stora faran är att vi organisera allt så förträffligt, att organisationen blir ett självändamål. Arbetsglädjen kommer kanske att försvinna hos de anställda, om vi driva organisationen till en sådan spets, att man inte tar hänsyn till människan, utan endast till apparaten. En sådan utveckling ha vi ingen nytta av, ty kunna vi inte bevara och befordra arbetsglädjen på arbetsplatserna, och detta gäller inte minst den enskilda verksamheten, hjälper det inte, om organisationen är aldrig så perfekt, ty då kommer det att gå sönder i alla fall. Då kommer nämligen det personliga ansvaret att försvinna hos människorna bara att känna sig såsom kuggar i en maskin. Det ligger en stor fara i en sådan utveckling. Den största nyttan har ett verk av sina anställda, när de arbeta med arbetsglädje och personligt ansvar och icke såsom själlösa och döda kuggar i själlösa och döda maskiner.

Det var med saknad, som jag, när jag läste utskottets utlåtande, fann att några sådana synpunkter icke i något avseende hade kommit fram, utan att man bara såg till, hur man skall kunna få ut ännu mer av arbetskraften, få fram ännu större arbetsresultat och kunna spara ännu mer. Jag läste en gång i en tidskrift en artikel av en specialist på organisationsteknik, som redogjorde för hur man skulle organisera formeringen av blyertspennor för att kunna åstadkomma större sparsamhet inom ämbetsverk och på kontor. När galenskapen har nått sådan herostratisk höjd, måste det vara något fel med hela vår mänsklighet. Om vi inrätta professorer för organisationsteknik, som söka driva denna teknik till sådan fulländning, ha vi kommit till slutet av sagan. Organisation är bra, men vår tid har benägenhet att överskatta teknik, masssysselsättning, robotkrav och överhuvud taget organisationsteknik. Människan hotar att bli maskinens och organisationsteknikens slav i stället för dess herre.

Det skulle, herr talman, vara mycket intressant, om ett riksdagens utskott någon gång vill fundera även på dessa ting, ty de äro verkligen av en viss betydelse. Det är icke endast det formella och det ekonomiska som spelar en avgörande roll, utan det finns också något som heter det mänskliga. Även jag har ju en viss erfarenhet på detta område, och fastän herr finansministern redan har lämnat kammaren, skulle jag — ty han läser kanske riksdagsprotokollen — vilja säga till herr statsrådet för finanser och organisation, som ju är med om att godkänna och framlägga alla dessa förslag om ständigt nya ämbetsverk, nya rationaliseringar och nya omorganisationer, att man inte alltid får ut så mycket som man tror av sitt organiserande och rationaliserande,

Ang. inrättande av en statens organisationsnämnd m. m. (Forts.)

men att även det kostar ganska mycket pengar. Jag skulle vilja vädja till herr finansministern, som ju på sätt och vis är vår organisationsminister: far varliga fram med människomaterialet, ty det är värdefullare än allt annat! Låt oss verkligen söka finna ut vad orsaken är till att, trots alla våra framsteg, alla välkomna sociala och kulturella reformer, samhällsmissnöjet i världen stiger. De partiellt arbetsföra öka i antal, de nervklena öka i antal och de sinnessjuka öka i antal i en sådan takt, att vi inte hinna med att bygga tillräckligt med sinnessjukhus för att ta hand om dem. Självorden öka i antal, och även vissa kroppssjukdomar, som ha med arbetsförhållandena att göra, öka i antal. Är det inte något fel, något verkligt kardinalfel, till allt detta som vi måste söka finna ut? Tror man, att vi kunna lösa alla dessa svåra problem endast genom att inrätta besparingskommittéer, organisationsnämnder och nya ämbetsverk och sedan fylla alla våra sjukhus och anstalter med dem, som ha blivit fördärvade genom det slitsamma och jäktande arbetet i våra rationaliserade verk och inrättningar? Nej, mina herrar, det går icke att fortsätta på den vägen! Det har gått så långt, att människan börjar finna själva livet outhärdligt. Det är så många som komma till mig från fabriker, ämbetsverk, kontor, anstalter och inrättningar och säga, att de inte kunna stå ut med hetsen och jäktet. Arbetet blir olidligt, förklara de, och själva livet förlorar sitt värde. Då jag frågar dem, vad de ha betalt, bruka de svara, att de ha en ganska god lön, men att det inte är det som det är fråga om, utan att svårigheten för dem är, att all trivsel är borta. Många finna arbetet vara en formlig plåga på grund av den väldiga forceringen, övertidsarbetet, jäktet och de alltmer ökade kraven från en operoslig ledning. Mina herrar, det finns många som börja längta tillbaka till den patriarkaliska tiden! Vi kunna nog inte vända tillbaka dit, ty människan går aldrig tillbaka, men vi måste vara så funtade, att vi ha förmåga till självbesinning och självkritik. Vi kunna inte driva människorna hur långt som helst längs löpande band och maskinkultur utan att det kommer en reaktion. Och här får demokratin en självprövning. Det går icke för sig att demokratin driver utvecklingen dithän, att människorna förlora livslusten. Demokratin måste i stället se till, att utvecklingen går i den riktningen, att arbetsglädjen och trivseln på arbetsplatserna öka och att det i arbetet inom ämbetsverk och andra inrättningar finns något personligt och någon mänsklig glädje och en ledning som inte bara är en påfösarledning.

Jag har, herr talman, inte för avsikt att yrka avslag på det föreliggande förslaget. Vi kanske måste löpa linan ut, till dess att riksdag och regering lärt sig, att det är på andra vägar, som man skall finna bot för tidens onda och alla de svårigheter, som förefinnas. Jag tror också, att organisationsnämnden kanske på vissa punkter kan göra verklig nytta, men jag är mycket betänksam inför dess inrättande och är övertygad om att vi icke utan besvikelser komma att slå in på denna väg och att vi kanske till slut måste pröva andra metoder.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Lagförslag om polisens ställning under krig. Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisens ställning under krig.

Genom en den 15 oktober 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 347, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om polisens ställning under krig.

Lagförslag om polisens ställning under krig. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget, för sin del antaga i utlåtandet infört förslag till lag om polisens ställning under krig.

Reservation hade anförts av herr *Linnér*, som ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att föreliggande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Andrén: Herr talman! Jag är fullt och fast övertygad om att det finns mycket starka skäl för det förslag, som nu ligger på kammarens bord. Närmast skulle jag vara benägen att beklaga att den fråga, som här skall ordnas, inte redan tidigare fått sin lösning.

Det finns emellertid en punkt i lagförslaget, som inger mig starka betänkligheter. I 3 § heter det i första momentet på följande sätt: »Avlöning till polisman, vilken på grund av föreskrift enligt denna lag deltagit i rikets försvar eller tjänstgör utom det område för vilket han är anställd, skall bestriidas av statsverket enligt de närmare bestämmelser som Konungen meddelar.»

Man skulle måhända av denna formulering kunna få det intrycket, att det vore meningen att Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande skulle få lov att utfärda dessa avlöningsbestämmelser. Det är emellertid stridande mot all gammal konstitutionell sed här i landet, att Kungl. Maj:t utfärdar sådana avlöningsbestämmelser. Jag vågar därför förutsätta, att inte heller denna gång meningen varit att så skall ske. Kungl. Maj:t har ju under senaste åren fått så många finansfullmakter och andra fullmakter, att väl varken riksdagen eller regeringen kan hålla reda på alla blommorna i den rika buketten. Jag vågar uttala den förhoppningen att det denna gång inte varit meningen att sticka in en ny blomma bland de många föregående, utan att meningen är att regeringen skall inhämta riksdagens vilja, innan detta nya avlöningsreglemente utfärdas.

I herr Andréns yttrande instämde herr *Johansson, Johan Bernhard*.

Herr Schlyter: Herr talman! Det förekommer mycket ofta i lagar, att bestämmelser av denna art medge Konungen en befogenhet att meddela föreskrifter angående kostnaderna. Men det har inte fallit utskottet in att ett effektuerande av denna rätt skulle kunna äga rum utan att riksdagen i vanlig ordning beviljar medel för ändamålet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344), dels ock en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i detta ämne väckta motioner.

*Anslag till
befrämjande
av land-
byg-
dens elektri-
fiering.*

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 346 av herr *Arrhen*, likalydande med II: 495 av herrar *Thorell* och *Birke*;

2) II: 463 av herr *Sandberg*; samt

3) II: 472 av herr *Hansson* i Skediga.

I samtliga dessa motioner hade hemställts, att ifrågavarande anslag måtte höjas till 5,000,000 kronor, varjämte i de båda likalydande motionerna hemställts, att riksdagen måtte beakta däri anförda synpunkter beträffande skärgårdselektrifieringen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å de likalydande motionerna I: 346 och II: 495, i förevarande del, samt II: 463 och II: 472, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I: 346 och II: 495 i övrigt måtte anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anfört.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Näslund*, *Nils Olsson*, *Ericsson* i Sörsjön, *Mäler* och *Jacobson* ansett, att utskottet i anslagsfrågan bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med bifall till de likalydande motionerna I: 346 och II: 495, i förevarande del, samt II: 463 och II: 472, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Herr **Näslund**: Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter finna, ha jag och några med mig bland utskottets ledamöter till det föreliggande utskottsutlåtandet fogat en reservation, vari vi hemställa om bifall till i ämnet väckta motioner i vad det gäller anslagsbeloppet. Vad beträffar de ändrade grunder för beviljande av medel till elektrifieringsanläggningar, som också motionsvis ha påyrkats, ha vi däremot ställt oss på samma linje som utskottet. Jag skall i det sist berörda avseendet säga endast några få ord.

Vi ha ansett det lämpligt att man bibehåller de grunder för materialtilldelningen, som hittills äro tilläpade. Vi äro väl medvetna om att detta blir oförmånligt för bl. a. skärgårdselektrifieringen, men med hänsyn till att vi nu måhända närma oss den tidpunkt, då man kan komma från allt besvär med prövning av materialtilldelningen, tro vi det är lyckligast att det får fortsätta efter samma grunder som hittills.

Vad däremot anslagsbeloppet beträffar, ha vi inte kunnat ansluta oss till utskottsmajoriteten. Utskottet har besvarat motionerna i den del, som avser anslagsbeloppet, ganska välvilligt. På sidan 7 i utskottsutlåtandet säger utskottet, att »därest den fortsatta utvecklingen skulle därtill föranleda, torde frågan om ytterligare tilläggsanslag kunna underställas nästkommande riksdag. Intill dess synes i allt fall den här tillstyrkta medelsanvisningen vara tillfyllest».

Men det förhåller sig onekligen på det sättet, att den tillstyrkta medelsanvisningen ingalunda är tillfyllest, om man nämligen vill att elektrifieringen

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

skall kunna fortgå i den utsträckning, som behovet påkallar. Det är tvärtom så, att redan i februari månad komma de nu tillstyrkta två miljonerna att vara förbrukade. Detta innebär att man får en fem månaders väntetid, under vilken sökande får det beskedet, att det inte finns några pengar just då för ändamålet. Detta å sin sida har verkat på det sättet ute i bygderna, att man avstår från alla planläggningsarbeten, i medvetande om att det inte finns några medel tillgängliga.

Nu invänder måhända någon, att det är mycket oklokt att handla på det sättet; man bör ju fortsätta med planläggningen och vänta, till dess statsbidrag sedermera skall utgå. Ja, herr talman, man kan naturligtvis resonera på det sättet, men när det gäller förhållandena åtminstone inom övre Norrland ber jag att få säga, att jag finner det vara helt förklarligt att man beträffande elektrifieringen inte går till några planeringsåtgärder, förrän man är viss om att statsbidrag verkligen kommer att utgå. Man har haft synnerligen bittra erfarenheter i fråga om väntan på statsbidrag för väganläggningar, där man fått vänta 5, 10, 15, ja, ända upp till 25 eller 26 år, innan statsbidrag utgått för en beslutad, av länsstyrelsen dömd väganläggning. Det är självklart att människor, som tvingas till sådana långa väntetider när det gäller väganläggningar, äro ytterst betänksamma när det gäller planläggningar överhuvud taget.

Dessutom medför det nuvarande läget svårigheter för materialtillverkarna att leverera inom rimlig tid. Man får vänta 5, 6 eller 7 månader, innan en leverans kan fullgöras. Följaktligen kan man på grund av brist på medel få vänta 5 eller 6 månader, och vidare kan man inte göra någon materialbeställning, när man inte vet, om man kan sätta i gång företaget. Detta gör att hela elektrifieringsprojektet kan fördröjas inte bara ett, utan kanske flera år.

I utskottsutlåtandet framskymtar också den uppfattningen — det är för övrigt klart utsagt — att man inte känner någon större hänförelse för att understödja en verksamhet, som utföres med den krisbetonade materiel, som nu måste komma till användning. Ja, jag är fullt medveten om att materielen inte till alla delar är fullt nöjaktig. Men när man går så långt, att man gör jämförelser med förra kristidens materiel på detta område, så vill jag bestämt tillbakavisa sådana farhågor. Det är stor skillnad på materielen under förra krisen och den, som nu kommer till användning. Om man för övrigt inte vill understödja denna verksamhet på den grund, att man i viss utsträckning måste använda materiel, som inte är fullgod, tycker jag att konsekvensen skulle bjuda att man stoppar verksamheten helt och hållet. Det har dock inte ens utskottet velat vara med om. Men man vill begränsa verksamheten genom att hålla tillbaka anslagsbeviljandet.

Vad innebär då detta? Jo det innebär i själva verket ingenting annat än att företaget A måhända får statsbidrag för en anläggning, medan företaget B får vänta, och det kan hända att denna väntan måste gå ut över sådana krav, som äro de mest angelägna. Denna farhåga har elektrifieringsberedningen givit uttryck åt, vilket återfinnes i utskottsutlåtandet på sidan 5. Hur man än ransonerar, vare sig det sker genom mindre anslag eller genom ändrade grunder för verksamheten, komma ransoneringsmetoderna, säger beredningen, att gå ut över övre Norrland. Och det är den landsdel, varifrån man tar såväl vattenkraften som råvarorna till materielen! Jag måste påstå, herr talman, med kännedom om nödvändigheten av att tillgodose befolkningens önskemål i detta avseende, att det verkligen är ledsamt att behöva veta att brist på medel till denna verksamhet, som statsmakterna vilja främja och som man från så många håll försäkrar att man är välvilligt inställd till, skall behöva gå ut över i första hand Norrland. Det tycker jag inte kan vara rimligt.

Anslag till befrämjande av landsbyggdets elektrifiering. (Forts.)

Jag skall sluta med att säga, att man ju måhända kan tycka att det är en så oerhört stor skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och reservanternas när det gäller anslagsposten, att man därför knappast har någon möjlighet att ens reflektera på att bifalla reservationen. Ja, jag medger att det är stor skillnad mellan två miljoner och fem miljoner. Men den senare siffran är det belopp, som elektrifieringsberedningen försäkrar skall kunna förbrukas med den tilldelning av materiel, som nu är möjlig från industrikommissionen. Jag har, för att vara medgörlig, inom utskottet givit uttryck åt den uppfattningen, att om utskottet ville höja det av regeringen föreslagna beloppet med åtminstone en miljon, skulle jag för min del ha kunnat acceptera detta. Men när utskottet inte velat vara med om ens en höjning med en miljon kronor, ha vi reservanter ansett det vara riktigast att tillstyrka bifall till motionerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de i ämnet väckta motionerna med avseende på anslagsbeloppets storlek.

Häri instämde herr *Olsson, Nils*, och herr *Näsström*.

Herr **Arrhén**: Herr talman! Det ämne, som här diskuteras, är livligt uppmärksammat ute i bygderna, därom torde inte råda mer än en åsikt. Det är också därför jag tillåtit mig att i detta ämne väcka en motion. Den närmaste anledningen därtill var den omständigheten, som också den siste ärade talaren nyss antydde, att i den skrivelse, som den 9 juli 1943 avlämnades från elektrifieringsberedningen, gavs besked om, att man hade möjlighet med hänsyn till råvarutillgångarna att utnyttja det högre anslag på fem miljoner kronor, som av elektrifieringsberedningen rekommenderades.

Vad som nu föranlett utskottet att tillstyrka propositionens lägre belopp synes främst ha varit den omständigheten, att man befarat, att under dessa år ett alltför stort antal kristidsanläggningar skulle kunna komma till utförande. Redan nu är det så, att järn användes i lågspänningsledningar, enligt medgivande från kommerskollegium, och för gummi och bly måste likaså ersättningar sökas. Det finns anledning att tro, menar utskottet, att utbyten till höga kostnader senare måste vidtagas, då freden en gång kommer. Jag skulle då vilja ifrågasätta, om det inte i alla fall förhåller sig så, att den situation, som i detta avseende kommer att inträda efter detta krig, blir av helt annat slag än den, som uppstod efter förra kriget. Den prägel av kristid, som anläggningarna nu ha, är säkerligen betydligt lindrigare än den, som präglade förhållandena under förra kriget. Nu har man, åtminstone när det gäller huvudledningarna, tillgång till koppar, medan man under förra krisen måste använda zink o. s. v.

Utskottet synes också vara benäget att dela beredningens hypotes om att normal tillgång skall vara rådande om ett år. Därför bör man nu söka hålla igen, och denna strävan kan man ju förstå. Emellertid har utskottet även uttalat, att »därest den fortsatta utvecklingen skulle därtill föranleda, torde frågan om ytterligare tilläggsanslag kunna underställas nästkommande riksdag. Intill dess synes i allt fall den här tillstyrkta medelsanvisningen vara tillfyllest» — det gäller här alltså anslaget på två miljoner.

I denna formulering ligger följaktligen ett löfte. Om det visar sig, att ett verkligt behov på området uppträder till nästa riksdag, så bör, menar man, tilläggsanslag då kunna beviljas. En dylik utfästelse har dock i mitt tycke något alltför hypotetiskt över sig och kommer säkerligen att bereda fördelningsinstanserna, närmast elektrifieringsberedningen och industrikommissionen, svårigheter, då det gäller att fördela håvorna. Det kommer likaså att sprida en känsla av misströstan hos de många, som nu under oljebristens tider bokstavli-

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

gen vandra i mörkret och likaså ha stora svårigheter att lösa problemet om drivkraften. Jag tycker för min del, att det skulle vara mera lämpligt att bevilja det högre anslaget, som möjliggör en fortsättning av den redan bedrivna verksamheten, för att senare, om det visar sig, att möjlighet föreligger att återgå till fredsförhållandenas krav, borttaga de bestämmelser, som nu möjliggöra installationer med kristidsmateriel. Därmed vinner man syftet, vilket väl är det centrala. Att landsbygdens fortsatta elektrifiering är ett önskemål, som även omfattas av utskottet, är givetvis självklart. Och just nu är detta krav mera trängande än någonsin. Jag har den uppfattningen, att de ökade kostnaderna nu äro ett offer, som tidsförhållandena kräva, och att det måste bringas.

Med anledning av den välvilliga formulering, som utskottet begagnat sig av och vad man därur ytterligare kan utläsa, skulle det för mig ha varit möjligt att yrka bifall till utskottets förslag. Emellertid finns det till utskottsutlåtandet fogad en reservation, som, då det gäller anslagsfrågan, bokstavligen överensstämmer med min motions yrkande, och därför ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

I min motion har jag emellertid även tillåtit mig att beröra de speciella förhållanden, som göra sig gällande inom våra skärgårdar. Jag har här begärt, att kvalifikationsfaktorn, d. v. s. det ungefärliga förhållandet mellan motorelektrifiering och total elektrifiering, vid koppartilldelningen antingen skulle helt slopas eller sänkas från nuvarande 0.6 till högst 0.25. Skärgårdarna liksom även skogs- och fjällbygderna missgynnas, såsom också utskottet framhåller i sitt utlåtande, av de nuvarande bestämmelserna, vilka i övervägande grad ta sikte på lantbrukets, industriens och hantverkets behov.

Att för skärgårdarnas del önskemålet om fortsatt elektrifiering består, visas därav, att behovet av statligt bidrag för t. ex. Bohusläns landsbygds vidkommande torde utgöra ungefär en halv miljon kronor. Hur stor del av detta belopp, som kommer på den egentliga skärgården, är visserligen svårt att exakt ange, men särskilt i norra och mellersta skärgården med ett relativt stort antal isolerade öar är hjälpbehovet uppenbart. Man skall ha sett det för att klart kunna förstå, under vilka besvärliga förhållanden befolkningen där lever. Även på andra håll inom våra kustområden göra sig liknande önskemål gällande. Ett ytterligare exempel är den yttre skärgården i Östergötland, som enligt en utredning i juli 1941 är i behov av statsbidrag för elektrifieringsändamål på 200,000 kronor. Även från Gästrikland skulle man kunna hämta liknande exempel.

Utskottet har för sin del instämt i, att ett utbyggande av elektrifieringen i skärgårdarna samt i skogs- och fjällbygder vore av största betydelse. Ett resultat skulle, säger utskottet, kunna nås på den väg, som i min motion anvisats, men detta skulle minska råvarutilldelningen för jordbruks- och elektrifieringen, hantverket och småindustrien, vilka böra äga företräde, enär det inom dessa näringar mindre gäller belysnings- än kraftelektrifiering. »Emellertid» — säges det vidare — »finner utskottet det önskvärt, att industrikommissionen och elektrifieringsberedningen ha sin uppmärksamhet riktad på denna angelägenhet samt söka att, i den mån så låter sig göra utan att huvudprinciperna för bidragstilldelningen äventyras, tillgodose belysningsbehovet så långt resurserna det medgiva.»

Som det är mig bekant, att man i de fördelade instanserna tidigare icke stått främmande för de befolkningskategoriers önskemål det här gäller, finner jag det vara av stort värde, att fördelningsinstanserna på detta sätt erhållit ett riksdagsutskotts överensstämmande syn på dessa ting, vilket för de förra kan utgöra en motivering för en fortsättning, som länder skärgårdar och avlägset liggande landsändar till fromma.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

Jag ber alltså, herr talman, att på denna punkt få uttala mitt tack till utskottet för dess välvilliga motivering, vilken kan få en viss, icke oviktig betydelse i själva sakfrågan, d. v. s. den praktiska tillämpningen av bestämmelserna för koppartilldelningen, vilken i dessa sammanhang torde vara av utslagsgivande betydelse.

Herr Tjällgren: Herr talman! Eftersom det under debatten framkommit yrkande om bifall till reservationen, har jag ansett mig böra begära ordet för att yrka bifall till utskottets förslag. Därutöver skall jag blott tillägga ett par ord.

Jag kan försäkra vännen Näslund och hans medreservanter, att utskottets övriga ledamöter äro lika varmt som reservanterna besjälade av önskan, att de människor, som det här närmast gäller, skola komma i åtnjutande av statsbidrag för elektrifiering. Åtminstone är jag det för min del. Men på de skäl, som utskottet anfört, ha vi icke ansett oss kunna föreslå någon höjning av det anslag, Kungl. Maj:t begärt.

Jag kan ju säga, att om det hade funnits materiel för det ändamål det här gäller, så är det inte alls uteslutet, utan tvärtom ganska sannolikt, att utskottet hade tillstyrkt åtminstone en viss höjning av anslaget. Men nu förhåller det sig så, att det föreligger brist på materiel för elektrifieringsändamål. Utskottet säger, att tillgången på flera av de för elektrifieringsanläggningarna viktigaste varorna, såsom koppar, olja, gummi och bly, fortfarande är mycket knapp inom landet, och utskottet har förvissat sig om riktigheten av detta genom att höra sig för hos bland annat kommerskollegium och industrikommissionen.

Nu måste jag säga, att även i den mån det finns tillgång på materiel för elektrifiering, bör man ju gå försiktigt till väga och använda även s. k. kristidsmateriel vid byggandet. Detta gör ju att i en del ledningar måste man använda järn, och var och en vet att detta inte är bra, utan att sådana ledningar bli mer eller mindre kristidsbetonade. Om man fortsätter på den vägen, kommer detta att bli till nackdel för abonnenterna, som det i sista hand gäller, ty dessa ledningar räcka ju inte så länge, och kostnaderna för ombyggnaden komma ju att falla enbart på abonnenterna. Jag tror därför, som sagt, att det är klokt att gå försiktigt till väga. Dessutom blir det dyrare underhållskostnader, så länge dessa kristidsledningar begagnas.

Skulle nu utvecklingen visa, att man behöver större anslag, så är det ju, som utskottet säger, inte så långt till nästa år, och då är det ingenting som hindrar, att Kungl. Maj:t kan framlägga förslag om ett ytterligare tilläggsanslag, och utskottet vill tillstyrka att detta sker, om det skulle behövas.

På dessa grunder har det syns utskottet vara ett såväl allmänt som enskilt intresse, att elektrifieringen i nuvarande läge icke forceras till den grad att mer eller mindre bristfälliga och fördyrade anläggningar komma till stånd i en utsträckning som kan undvikas, om återhållsamhet iakttages. Jag vågar alltså bestämt hävda, att det har varit verkligt sakliga skäl, som legat till grund för utskottets ställningstagande till såväl propositionen som de i ämnet väckta motionerna.

I en motion har ju dessutom yrkats, att man skulle gå in för en ändring av de s. k. kvalificeringsbestämmelserna, så att det skulle bli större möjlighet åtminstone för skärgårdsbefolkningen att få elektrisk kraft för belysningsändamål. Ja, vi ha undersökt även detta, men då ha vi kommit till den uppfattningen, att om man skulle ändra dessa bestämmelser, så att det skulle bli större möjlighet att erhålla elektriskt lyse, så skulle detta endast kunna ske på bekostnad av den kraft som skall användas för jordbruksändamål, hantverk o. s. v. Men utskottet har ändå uttalat, att utskottet finner det önskvärt, att

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
industrikommissionen och elektrifieringsberedningen ha sin uppmärksamhet riktad på denna angelägenhet samt söka att, i den mån så låter sig göra utan att huvudprinciperna för bidragstilldelningen äventyras, tillgodose belyningsbehovet så långt resurserna det medgiva.

För närvarande anser jag mig inte böra anföra mera, utan ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Näslund: Herr talman! Jag vill i första hand ta fasta på den välvilja, som utskottsordföranden deklarerade med avseende å denna verksamhet i allmänhet. Jag hoppas han får tillfälle åtminstone under nästa riksdag att infria det utställda löftet.

Utskottet har emellertid inte kunnat sträcka sin välvilja så långt, att man vågat höja det anslag, varom nu är fråga. I stället resonerar utskottets ärade ordförande om materielbristen, som om man skulle få bättre materiel i de anläggningar som utföras, om man följer Kungl. Maj:t, och sämre materiel, om man bifaller motionerna. Jag ber då att kammarens ärade ledamöter studera vad elektrifieringsberedningen i detta avseende anført och som står återgivet på sid. 2 i utskottets utlåtande. Med de grunder för materieltilldelningen, som nu tillämpas, kunna de 500,000 kronor, som beräknas vara tillgängliga, inom kort förbrukas, och jag kan försäkra kammarens ledamöter, att det blir inga bättre ledningar i de anläggningar som utföras, om riksdagen nu beviljar endast 2 miljoner kronor. Det blir krismateriel ändå; det är nakna förhållandet.

Vad beträffar denna materiels beskaffenhet sade jag i mitt förra anförande, att den säkerligen inte är att jämföra med den materiel, som användes under förra kriget, och detta särskilt vad beträffar högspänningsledningar. I lågspänningsledningar är det ju i ytterst begränsad omfattning som järn får användas. Däremot har det sagts mig från verkligt sakkunnigt håll, att det går utmärkt med järn i högspänningsledningar, så som de ledningarna numera utföras med inte så litet koppar inlagd i linan.

Det är alltså, herr talman, på denna punkt, som reservanterna och utskottet skilja sig. Jag är ganska övertygad om att utvecklingen kommer att visa, att reservanternas uppfattning är riktigare än utskottets, ty enligt senast erhållna uppgifter från elektrifieringsberedningen kommer det belopp, som riksdagen nu är beredd att anslå, att vara förbrukat i februari månad. Jag är ju ytterst tacksam, om jordbruksministern vid den tidpunkten skulle komma med en proposition om ett ytterligare tilläggsanslag för denna verksamhet under innevarande budgetår, men det förefaller mig, som om det skulle sparas en hel del arbete och besvär, om man nu på en gång höjde beloppet, så att det tillnärmelsevis skulle räcka för sitt ändamål under budgetåret.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Då detta ärende förbereddes i departementet till den nu sammanträdande riksdagen, var det avsikten att skriva en proposition med ett äskande på 5 miljoner kronor. Emellertid meddelade elektrifieringsberedningen under hand, att man på sina håll börjat använda sådant kristidsmateriel i transformatorer, att dessa måste utbytas, så snart det blev tillgång till bättre. Dessutom meddelades, att det rådde brist på sådan isoleringsmateriel, som behövdes för att inomhusinstallationerna skulle bli tillfredsställande ekonomiskt sett ur anläggnings- och driftsynpunkt.

Så snart jag fick höra detta, menade jag, att då nästa riksdag ju sammanträder ganska snart efter den nu pågående, måste det vara riktigare att göra en undersökning om hur det verkligen förhåller sig och under tiden söka begränsa anläggningarna i hopp om att man inom en inte allt för långt avlägsen framtid skall kunna få riktig materiel och då investera ett större kapital. An-

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
läggningarna kunna då självfallet bli billigare för abonnenterna och för staten, och samtidigt kan man få tillfredsställande materiel.

Jag menar därför, att man bör först med hänsyn till koppartilldelningen säga till vederbörande att företaget inte blir godkänt, såvida inte materielen blir enhetlig för hela bygden. Det har ju kommit förslag, vari det begäres bidrag till elektrifiering med användande av järnzinklina även till lågspänningsnät eller att begränsa området. Detta är mindre tillfredsställande, eftersom det då skulle bli så, att de, som bo utanför detta område, skulle bli utestängda, och vi ha inte velat bidraga till att utestänga dem som nu ur ekonomisk synpunkt inte kunna utföra anläggningen utan elektrifieringsbidrag. Det synes därför bättre att först få utredningen beträffande materieltillgången klar, så att man finge se, om man kan använda någorlunda tillfredsställande materiel, varefter man kunde återkomma till riksdagen med begäran att få mera pengar för ändamålet.

Det föreligger för närvarande en skrivelse från elektrifieringsberedningen, vari framhålles att det för nästa budgetår beräknas för ifrågavarande ändamål utgå 7 miljoner kronor men vari det också säges att därvid komme att användas materiel av sådan beskaffenhet, att en ombyggnad av anläggningarna kommer att bli påkallad inom en ganska nära liggande framtid. Den utredning, som hittills har gjorts, har följaktligen beriktigt betänkligheterna i detta fall och visat på att det är bättre att nu endast anslå det äskade beloppet, för att, om man hinner få en verklig undersökning utförd till nästa års riksdag, denna då må pröva saken på nytt och eventuellt besluta ett högre anslag för bidrag till såväl de arbeten, som kvarstå från innevarande budgetår, som dem, som gälla kommande budgetår.

Herr Tjällgren: Herr talman! Av en viss passus i herr Näslunds anförande skulle jag kunnat tro att han hade velat förvränga mitt yttrande. Jag känner emellertid herr Näslund så väl, att jag inte vill tro det, utan hans uttalande måste väl bero på att jag yttrat mig otydligt. Jag sade inte, att det skulle bli bättre materiel och bättre elektriska ledningar, om man nu hölle sig vid bara detta tvåmiljonersanslag, och sämre om man finge femmiljonersanslaget, utan jag sade, att det är klart att ju större anslag man får, ju mera kristidsbetonade ledningar komma att byggas, och därför skulle med det högre anslaget byggandet bli till nackdel för ännu fler människor än det möjligen blir med tvåmiljonersanslaget.

Jag sade också, att jag vågade anse de personer, som tillkallats av utskottet, som verkliga fackmän, det var bl. a. en person från kommerskollegium och, som jag nyss nämnde, en från industrikommissionen, som har hand om just dessa saker, och den ene av dem nämnde — jag hade inte tänkt att man skulle behöva gå in på detaljer här, men jag kan ju ändå anföras detta — bland annat att man nu, eftersom det inte finns transformatorolja, gjort försök med att använda nykonstruerade transformatorer, vilka inte behövde olja. »Men», sade den sakkunnige, »jag måste säga, att dessa försök inte ha utfallit så vidare bra.»

Man bör därför, som jag förut framhållit, vara försiktig, så att man inte elektrifierar alltför mycket, så länge man t. ex. till isolering måste använda papper i stället för gummi. Sådana anläggningar kunna inte bli av bestående värde.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Näslund: Jag ber bara med anledning av såväl departementschefens som utskottets ärade ordförandes senast hållna anföranden att få konstatera, att man vill hålla tillbaka denna verksamhet på grund av att vi inte få till-

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
 räckligt prima material för ifrågavarande ändamål. Skulle det vara orsaken, tycker jag att konsekvensen borde ha blivit den, att vi inte skulle lämna något bidrag alls. Det gläder mig emellertid att vi desslikes kunnat konstatera — det är både min och herr Tjällgrens uppfattning — att anslagsbeloppets storlek icke inverkar på vilket material som kommer att användas i de anläggningar, som komma att utföras, och att skillnaden endast blir den, att somliga få vänta på bidrag, under det att andra redan nu få sådana.

Jag konstaterade i mitt första anförande, att denna väntan kommer att gå ut över Norrland. Jag är fullt medveten om att det inte är så angenämt att nödgas utföra en anläggning med användande av material, som icke är tillfredsställande, men det bedömandet överlåter jag åt intressenterna själva. När folk ber om att få statsbidrag för en anläggning med av statlig myndighet godkänt material, tycker jag att intressenterna själva böra få avgöra, hurvida den planerade anläggningen skall fullföljas eller inte.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Det är en sak, som det har resonrats om i utskottet och varom vi även talade med de av utskottet tillkallade sakkunniga, men som det inte har sagts något om här i debatten. Jag tänker härvid på att jag frågade de sakkunniga, om det inte vore så, att det just nu saknades kvalificerat folk för att forcera fram elektrifieringen, särskilt när det gäller elektrifieringen av eller installationer i bostäder. På den frågan svarades det, att det finns framdragna, färdiga utomhusledningarna men att det saknas möjligheter att göra installationer i bostäder. Under sådana förhållanden lär man inte ha så stor glädje av att forcera fram en för stor elektrifiering.

En annan sak, som också bör observeras, är, att de erforderliga transformatorerna äro mycket svåra att anskaffa och även kristidsbetonade samt att inte heller de elektriska motorer, som numera användas i lantbruket, kunna anskaffas. Under förra världskriget lurades många lantbrukare att köpa dylika motorer, vilkas lindningar dock voro isolerade med papper i stället för med gummi. Detta medförde, att lindningarna snart brändes upp och att man fick lov att köpa nya motorer. Det är därför bättre att inte animera folk att skaffa sig sådana kristidsvaror, om vilka man vet att de snart gå sönder och måste ersättas med nya, och detta är anledningen till att utskottets majoritet inte har velat gå med på yrkandena i de föreliggande motionerna. Den ståndpunkten har också jag intagit i utskottet.

Dessutom är det ju så, som jordbruksministern har påpekat, att vi träffas här i riksdagen inom kort tid igen, och om vi då ungefär veta, hur det ligger till i fråga om materialtillgången och utvecklingen på detta område, kan riksdagen för innevarande budgetår likaväl på tilläggsstat ta upp erforderligt belopp.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Då herr Näslund i sitt förra anförande sade, att konsekvensen borde fordra att man slopade hela anslaget, så vill jag bara nämna, att, om det finns kvar anslag till ett visst antal transformatorer, när det under hand anmäles att man måste börja tillverka nya sådana, och man kan fortsätta med elektrifieringen med hänsyn till koppertillgången i övrigt, så måste vi befara att man börjar tillverka transformatorer av kristidsmaterial. Därför vore det bättre att stanna vid det anslag, som nu är begärt, för att, i den mån transformatorerna räcka till, utföra arbetet med de pengar, som anslås, tills man får en verklig undersökning utförd om möjligheten att tillverka transformatorer i större utsträckning utan att därvid behöva använda kristidsmaterial.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

Herr Näslund bör inte insinuera att det finns de, som ha mindre intresse för att landsbygden skall bli elektrifierad, ty detta anslag har tagits upp i första hand för att landsbygden skulle få sin elektrifiering genomförd utan att behöva betungas med alltför oskäligen kostnader. Men om man på landsbygden får anläggningarna utförda av kristidsmaterial i stor utsträckning, är man inte betjänt därmed, och det böra väl fackmännen bäst kunna bedöma.

Herr **Tjällgren:** Herr talman! När jag begärde ordet denna gång, visste jag inte, att herr Gabrielsson skulle komma att yttra sig. Hade jag vetat det, hade jag inte behövt begära ordet, ty jag hade just tänkt påpeka den brist på arbetskraft, som han framhöll.

Eftersom jag nu ändå har ordet, vill jag säga herr Näslund, att han resonerar precis, som om utskottet skulle ha avstyrkt den kungl. propositionen om detta anslag på 2 miljoner kronor. Detta är, som kammarens ledamöter behagade finna, inte fallet, utan utskottet har ju helt tillstyrkt den kungl. propositionen.

För övrigt skulle jag vilja påpeka ännu en sak. Jag är norrlänning liksom herr Näslund, och hade det funnits några möjligheter att på sakliga skäl gå med på motionerna eller någon del av vad som i motionerna föreslagits, skulle jag naturligtvis ha gjort det, men jag anser det så att säga dödfött att gå på ett högre belopp, d. v. s. anslå mera pengar för fortsatt elektrifiering, när erforderlig materiel icke kan ställas till förfogande. Det är orsaken till mitt och hela utskottets ställningstagande i denna fråga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i fråga om anslagsbeloppet, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 509, till Koningen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till bestridande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid Hårsfjärden.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 262 bifölles även av andra kammaren.

Interpellation ang. den tyska aktionen mot norsk universitetsungdom.

Ordet lämnades på begäran till herr **Ohlin**, som yttrade: Herr talman! Med bestörtning och avsky har svenska folket erfarit om det nya våldsdåd, som den tyska ockupationsmakten beslutat utföra i Norge.aktionen mot den norska universitetsungdomen kan endast karakteriseras som en mot all lag och rätt stridande terroraktion. För svensk opinion skulle det kännas som ett olidligt tryck, om vårt lands regering skulle underlåta att göra allt som göras kan för att förhindra den planerade deportationen och fortsatta aktioner av detta slag. Sveriges regering har ända från stormaktskrigets början gjort klart, att trots vårt lands neutralitet åtgärder riktade mot våra nordiska broderfolk icke äro Sveriges ovidkommande. Det måste därför anses vara väl

Interpellation ang. den tyska aktionen mot norsk universitetsungdom.
(Forts.)

motiverat att regeringen nu fullföljer denna politik genom ett snabbt ingripande medelst sådana åtgärder till stöd åt våra grannfolk, som äro möjliga inom ramen för den svenska utrikespolitikens huvudlinje.

Skulle den tyska ockupationsmakten efter en hänvändelse från svenska regeringen förklara att närvaron i Norge av ifrågavarande grupper av norsk ungdom medför risker eller olägenheter av ena eller andra slaget, kan regeringen, utan att i och för sig godkänna en dylik argumentation, erbjuda sig att i Sverige mottaga denna ungdom. En dylik hänvändelse från Sveriges regering torde emellertid — om man skall döma av tidigare erfarenheter — kunna väntas bli mottagen med tillbörligt allvar endast om det klargöres för tyska regeringen, att ett avböjande svar skulle allvarligt störa förbindelserna mellan Sverige och Tyskland, exempelvis på det handelspolitiska området.

Med stöd av ovanstående anhåller jag vördsamt om första kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få rikta följande interpellation:

Kan Eders Excellens lämna kammaren upplysning om vilka åtgärder regeringen har för avsikt att vidtaga med anledning av den tyska ockupationsmaktens i Norge beslut att deportera en stor grupp av norsk ungdom?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.27 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
